

Univerzita Karlova

Fakulta humanitních studií

Václav Matiaš

Fenomén „cancel culture“ jako projev netolerance

Bakalářská práce

Praha 2024

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 26. 4. 2024

Rád bych na tomto místě poděkoval vedoucímu své práce, Mgr. Richardu Zikovi Ph.D., za trpělivost, cenné rady, doporučení a podporu při psaní bakalářské práce.

Abstrakt:

Tato bakalářská práce se zaměřuje na odvrácenou stranu fenoménu „cancel culture“ jako projevu netolerance. Definujeme v ní zejména „cancel culture“ a politickou korektnost. Na jednotlivých příkladech zachycených v médiích ukazujeme, jak se může snadno nástroj, který slouží k ochraně práv minorit, proměnit v „hon na čarodějnice“. Dále se zaměřujeme na totalitarismus a jeho hlavní znaky především z pohledu filozofky a myslitelky 20. století Hannah Arendtové, kterými jsou podle ní: masová společnost jako vhodné prostředí pro vznik totalitarismu, propaganda, světské náboženství, jednotná ideologie a tajná policie. V projevech kultury rušení jsme následně na základě důkladné komparace byli schopni identifikovat ve větší či menší míře stejné mechanismy jako v případě totalitarismu, což potvrzuje naši tezi o tom, že i ideologie zaměřená na ochranu práv a důstojného života minorit se může změnit v nástroj útlaku. Zároveň jsme se zaměřili na sociální média a psychologické jevy popsané sociálním psychologem Philipem Zimbardem v díle zvaném Luciferův efekt, které jsou zodpovědné za to, že se mírová forma protestu proti společensky nežádoucímu chování může proměnit ve válečné tažení, které lze charakterizovat jako kyberšikanu. Přestože jsou v této práci mechanismy negativního fungování „cancel culture“ srovnávány s mechanismy totalitarismu a jsou pro vysvětlení použity mimo jiné i konkrétní příklady z 20. století, cílem práce není srovnávat hrůzu a teror nacistické a komunistické totality se současnou „cancel culture“ ve svobodné liberální společnosti. Chceme pouze poukázat na to, jaké nebezpečí s sebou může jakýkoliv ideologický fanatismus přinést.

Klíčová slova: Cancel culture, normy, aktivismus, útlak, politická korektnost, totalitarismus.

Abstract:

This bachelor thesis focuses on the flip side of the "cancel culture" phenomenon as a manifestation of intolerance. We define "cancel culture," political correctness, and totalitarianism in it, and through various examples captured in the media, we illustrate how a tool meant to protect minority rights can easily turn into a "witch hunt." We were also focused on totalitarianism and its main characteristics, especially from the perspective of 20th-century philosopher and thinker Hannah Arendt, who considers mass society as a conducive environment for the emergence of totalitarianism, and other terms such as propaganda, secular religion, unified ideology, and secret police. In the manifestations of cancel culture, we have been able to identify similar mechanisms, thus confirming our thesis that even ideologies aimed at protecting the rights and dignified lives of minorities can become instruments of oppression. In the final part of the thesis, we focus on social media and psychological phenomena described by social psychologist Philip Zimbardo in his work called "The Lucifer Effect," which are responsible for turning peaceful forms of protest against socially undesirable behavior into a cyber harassment campaign. Although this thesis examines the negative functioning mechanisms of "cancel culture" within the framework of totalitarianism and uses specific examples from the 20th century for explanation, its purpose is not to compare the horror and terror of totalitarianism with contemporary "cancel culture" in liberal society, but to highlight the dangers that ideological fanaticism can bring.

Key words: Cancel culture, norms, activism, oppression, political correctness, totalitarianism.

Obsah

ÚVOD	7
CANCEL CULTURE	10
POJMY „CANCEL CULTURE“	14
PŮVOD CANCEL CULTURE.....	16
POLITICKÁ KOREKTNOST.....	17
MERITOKRACIE.....	24
TOTALITARISMUS	26
HISTORIE TOTALITARISMU.....	28
SROVNÁNÍ	30
DŮKAZ, ŽE DNEŠNÍ SPOLEČNOST LZE OZNAČIT ZA MASOVOU.....	30
JEDNOTNÁ IDEOLOGIE A SVĚTSKÉ NÁBOŽENSTVÍ.....	32
TAJNÁ POLICIE A LIDOVÁ HNUTÍ.....	35
PROPAGANDA.....	36
SVOBODNÁ MÉDIA.....	38
CENTRÁLNĚ ŘÍZENÁ EKONOMIKA.....	39
SOCIÁLNÍ MÉDIA	41
MASOVÁ SPOLEČNOST NA SOCIÁLNÍCH SÍTÍCH.....	41
KONFORMITA, DEHUMANIZACE A DEINDIVIDUACE.....	42
ZÁVĚR	44
POUŽITÁ LITERATURA:	47

Úvod

Politická korektnost a „cancel culture“, tedy kultura rušení, představují velmi důležité jevy západní euroatlantické společnosti. Jsou klíčovou součástí tzv. kulturních válek, které minimálně v posledních třech desetiletích polarizují původně americkou, dnes už i západoevropskou společnost stejně, či možná dokonce více než politické ideologie či ekonomické programy jednotlivých politických stran a hnutí. (Hesová [b.r.]) Zejména západní, v poslední době však stále častěji i česká média stále častěji informují veřejnost o nekorektních výrocích známých osobností, jejich nevhodných poznámkách na adresu žen či minorit či o veřejné kritice kvót pro etnické či sexuální menšiny. Minority zažívají po evropském triumfu liberální demokracie na začátku devadesátých let dvacátého století významnou emancipaci; většinová společnost postupně zrovnoprávňuje jejich společenské, ekonomické, a nakonec i politické postavení. Dosud nikdy v dějinách neměly menšiny nikdy tak dalekosáhlou a otevřenou možnost bojovat za rovnoprávnost a svoji důstojnost. Lidé jiné barvy pleti, sexuální orientace nebo jinak odlišní od normy „bílého heterosexuálního muže“, mohou prožít své životy plnohodnotněji než v minulosti. Přesto diskriminace stále ještě nedovoluje řadě příslušníků některých minorit, aby uzavírali plnohodnotné sňatky, adoptovali děti nebo darovali krev. Situace se však mění, a to i v závislosti na stále vlivnější politické korektnosti a aktivismu některých minorit. To však naráží na stále silnější odpor části majoritní společnosti, která se s narůstajícími právy menšin cítí v ohrožení.

Proto je podle nás nezbytné zamyšlení, kde leží pomyslná hranice, na níž se z pozitivně vnímaného aktivismu a po právu vyžadované politické korektnosti stává místo nástrojů, které jsou užitečné pro kreativní a bezproblémový vývoj moderní společnosti, nástroje pomsty, vyřizování osobních účtů a útlaku. Zároveň je třeba se ptát, zda se odpovědnost za zločiny našich předků převádí na jejich potomky, tedy na nás, a jestli majoritní část společnosti svými ústupky nepřichází o svá vlastní práva a není v novém společenském uspořádání sama znevýhodňována.

Jako jeden z příkladů lze uvést případ učitele Gordona Kleina z Kalifornské univerzity v Los Angeles, který byl na několik týdnů podmíněčně propuštěn poté, co byl nařčen z rasismu. Důvodem bylo to, že ostře odmítl žádost jednoho ze studentů, aby přistupoval ke známkování Afroameričanů shovívavěji vzhledem k traumatu, kterému čelili po vraždě George Floyda. Na internetu je dodnes k dispozici petice bojující za jeho propuštění.

Professor slams his UCLA suspension as a ‘publicity stunt’ to distract from the school's ‘horrible reputation for racism’ after he refused to grade black students more

leniently [online]. Londýn: dailymail.co.uk, ©2021. [cit. 2023-01-08]. Dostupné z: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-10059753/Professor-suing-UCLA-slams-suspension-publicity-stunt-says-suit-teach-school-ethics.html>

Fire UCLA Professor Gordon Klein [online]. San Francisco: Change.org, ©2020. [cit. 2023-01-08]. Dostupné z: <https://www.change.org/p/ucla-fire-ucla-professor-gordon-klein>

Politická korektnost stále častěji vstupuje i do vnímání historie. Citovaným příkladem je třídílný seriál z produkce společnosti Fable Pictures, v němž postavu Anny Boleynové, druhé manželky Jindřicha VIII., ztvárnila herečka tmavé barvy pleti Jodie Turner-Smithová. Zatímco jedna strana společnosti toto rozhodnutí kvitovala jako odvážný počin, podle zpravodajského serveru idnes.cz to konzervativněji smýšlející jedinci to vnímají naopak jako „blackwashing“.

Manželku anglického krále ztvárňuje v novém seriálu černošská herečka [online]. Praha: idnes.cz, ©2021. [cit. 2023-01-08]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/revue/spolecnost/jodie-turner-smith-anne-boleyn-serial-blackwashing-kralovna.A210602_140402_lidicky_sub

Zatímco vnímání politické korektnosti není jednoznačné, přičemž významná část společnosti, zejména vlivní politici, národní i nadnárodní úřady či veřejnoprávní i klíčová soukromá média akceptovali tento fenomén jako závazné pravidlo, nebo dokonce pomyslnou „ideologii“, jeden z důsledků politické korektnosti, tzv. jev „cancel culture“, má silně pejorativní ohlas.

„Kultura rušení“, která vznikla v USA a v poslední době zakořenila i v Evropě, představuje ostrou až vyhrocenou reakci vlivné, a hlavně viditelné části společnosti. Ta se projeví na sociálních sítích i v médiích. Viníci jsou umístěni na „virtuální pranýř“, kde jsou nejprve podrobena útokům respektovaných aktivistů a známým zástupcům sdělovacích prostředků a v krajním případě mohou být následně vyloučeni z veřejného, případně i profesního života.

Zásadním problémem je skutečnost, že v tomto případě se vlivná a velmi hlasitá část společnosti stává žalobcem i soudcem. Anonymizované davy lidí na demonstracích, v peticích či na sociálních sítích volají po potrestání či ostrakizaci pranýřovaného a agrese se stupňuje spolu s tím, jak vlivem domnělé bezejmennosti diskutujících v kyberprostoru dochází k extrémní deindividuaci. Právě v mechanismech sociální kontroly „cancel culture“, kultury rušení pro dodržování politické korektnosti můžeme dle naší hypotézy spatřovat jisté prvky totalitarismu.

Cílem této práce je na základě definice totalitarismu podle filozofky Hannah Arendtové identifikovat v uplatňování fenoménu „cancel culture“ rysy hraničící s totalitou. Zároveň by tato práce měla brát v potaz prvky, které utvářejí mechanismy sociální kontroly, jimiž jsou tlak společnosti, anonymita sociálních médií, enormní tlak, snad i „bombardování“ ze strany masmédií a efekt konfirmačního zkreslení, které podněcují k agresivním projevům společnosti i jednotlivců, přičemž zde jako výchozí bod bude sloužit práce amerického sociálního psychologa Zimbarda, který je známý především prostřednictvím Stanfordského experimentu.

Základní výzkumnou otázkou tedy je: „Má „cancel culture“ skutečně rysy totalitarismu?“ A budeme se dále ptát: „Které rysy to jsou? Jak se konkrétně projevují ve veřejném prostoru západní společnosti, včetně ČR? Jaký na to má vliv anonymita sociálních médií? A kde leží hranice mezi ospravedlnitelným aktivismem a dogmatickým fanatismem?“

Teoretickým rámcem této bakalářské práce je ideologická definice totalitarismu, jak s ní přišla ve svém zásadním pojednání Hannah Arendtová (Arendt 1996). Metodologicky následoval obsáhlý sběr dat, a to zejména z veřejných zdrojů, převážně z mainstreamových médií, a to jak světových, tak českých; ale také z původních pramenů, zejména historických a memoárových. Následovala dějinná deskripce a poté klíčová synchronní i diachronní komparace, která měla za úkol porovnat důsledky „cancel culture“ s historickými projevy totalitarismu. Práce má „tematickou“ a „lineární“ strukturu a v jejím interpretačním závěru byly použity prostředky kritické analýzy.

V první polovině práce se nejprve pokusíme definovat pro nás klíčové pojmy: politická korektnost, cancel culture, totalitarismus a meritokracie. V další části práce následně vyselektujeme i další důležité fenomény a následně přidáme i jejich definice. V poslední části se pustíme do podrobnější analýzy a komparace.

Cancel culture

Abychom mohli definovat termín cancel culture, můžeme začít tím, že se nejprve podíváme na jeho samotné a vše vypovídající pojmenování. Přestože se tento jev uchytíl pod svým původním názvem, lze ho přeložit jako „kulturu rušení“, což odpovídá skutečným reálným dopadům tohoto fenoménu. Objekt postižený kulturou rušení je odříznut od veřejného života, podpory a benefitů. Typickým příkladem mohou být společenská prestiž, sociální vliv a důvěra veřejnosti. K ostrakizaci dochází zpravidla po nějakém kontroverzním výroku nebo akci, která se především v současné době týká menšin (často rasových nebo sexuálních) (Ng 2020).

Jako skvělý příklad nám hned na úvod práce poslouží britská autorka knižní fantasy série o mladém čarodějném učni Joanne Rowling. Dosud lidmi obdivovaná a vážená spisovatelka 6. června 2020 reagovala na svém účtu na platformě X (dříve známé jako Twitter) na článek zabývající se otázkou genderu, který byl publikovaný na mediální platformě Devex. Ve zkratce se zde hovoří o tom, jak je důležité věnovat pozornost menstruaci, přičemž jedním z důležitých aspektů je apel na genderovou identitu. Samotný titulek článku zní v překladu: „Komentář: Vytvoření rovnějšího postcovidového světa pro lidi, kteří menstrují“ (Sommer, Kamowa, May 2020). Odpověď Rowling na tento komentář zněla:

„Lidé, kteří menstrují.‘ Jsem si jistá, že pro ty lidi existovalo slovo. Někdo mi s tím pomozte. Wumben? Wimpund? Woomud?“ (zde komolila anglické slovo woman – tedy žena) (Rowling Joanne 2020).

Vlna nesouhlasu, která se pak následně na slavnou spisovatelku snesla, byla enormní. Obrovské množství fanoušků i celebrit se vůči jejímu výroku vyhranilo, a to včetně herců ztvárňujících postavy ve filmové sáze o mladičkém čarodějovi Harrym Potterovi. Dříve milovaná spisovatelka byla náhle označena za transfobní, přestože se snažila své jednání obhájit (Zárodňanský 2020). Ale už bylo pozdě. Svá slova vzít zpátky nevzala a pro mnoho lidí se téměř lusknutím prstů změnila z idolu v monstrum. Média ji začala vykreslovat jen v nejhorším světle a internetová komunita začala volat po jejím bojkotu. Tato virtuální vlna nenávisti stále trvá i čtyři roky po incidentu. Když byla do prodeje uvedena nová hra Hogwarts Legacy, která byla vytvořena na motivy autorčiny knižní série, aktivisté na internetu se pustili do rozsáhlého bojkotu. Na twitterových účtech začali hlásat, že zakoupením hry je podporována nenávist vůči transženám, a dokonce že vyobrazení postav

v díle je fašistické. Internetová komunita na síti Reddit dokonce vyloučila ze svých řad přes 1000 členů, kteří s tímto postojem nesouhlasili (Martinů Ondřej 2023).

Rowling rozhodně není první a ani poslední člověk, kterého zasáhl jev cancel culture. Je nutné připomenout, že skutečné důsledky dokonce nebyly pro proslulou spisovatelku ani zdaleka tak závažné jako v jiných případech. Řada jiných osobností doplatila na své činy mnohem fatálněji. Například herec Armand Douglas Hammer byl po obvinění z možného kanibalismu a nežádoucího sexuálního chování naprosto vymazán z veřejného života. Od jeho nařčení už s ním žádné studio nespolečně pracuje, přišel o veškerý blahobyt a komfort plynoucí ze svého dosavadního života. Přitom se ukázalo, že jedno z nejvýraznějších obvinění, že herec sexuálně napadl svou bývalou partnerku, bylo mylně interpretováno, protože se tak stalo s jejím souhlasem v rámci praktiky „se souhlasem bez souhlasu“¹ (Šubrtová 2023).

Ale fenomén cancel culture se netýká jen veřejně známých osobností. Média zaplavují případy, kdy i lidé mimo veřejný prostor doplatili na své jednání, ať už bylo jejich vyjádření urážlivé, či nikoliv. Jako jeden z případů uvádím konflikt ve Velké Británii mezi zdravotní sestrou Amy Gallagherovou a klinikou Tavistock and Portman NHS Trust, kde si tato žena chtěla rozšířit svoji kvalifikaci o psychotherapeutické služby. Do kurzu investovala peníze a podle svých slov byla zpočátku nadšená, avšak její entusiasmus vzal za své, když byla nucena k účasti na semináři doktorky Anne Aiyegbusi, ve kterém bylo křesťanství označováno za rasistické náboženství především kvůli vyzdvihování kontrastu mezi světlem a temnotou. Dále musela podstoupit seminář Helen Morganové, na kterém zaznělo, že všichni bílí jsou nevědomě rasisté. Když opakovaně vyjádřila nesouhlas s těmito myšlenkami, bylo jí naznačeno, že by kurz kvůli svému chování nemusela dokončit. Zmíněná klinika i přes to, že se ženě nakonec omluvila, veřejně oznámila, že Gallagherová byla ve svých stížnostech velmi konfrontační.

Fenomén cancel culture se zpočátku objevoval zejména na Západě, zvláště v anglosaských zemích. To již však dávno neplatí a lze se s ním setkat také ve střední Evropě. V České republice například odešel po vzájemné dohodě s Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy její mluvčí Petr Kukul potě, co ve sloupku pro deník Metro, v němž se podepsal mimo jiné jako okresní básník, přirovnal ženy v rouškách k „perským princeznám“ (ČTK 2020).

Jako další příklad může posloužit také kontroverzní česká influencerka Adéla Pulcová, která je známá pod přezdívkou ShopaholicAdel. Ta svým chováním pravidelně šokuje

¹ Jedná se o sexuální praktiku, při níž dochází k imitaci znásilnění. Účastníci se předem domluví na pravidlech, podle kterých by měla sexuální scéna probíhat.

internetovou komunitu. Mezi mnohé z jejích skandálů patří veřejné hádky plné vulgarit se svými partnery, obvinění z týrání zvířat, lhaní a dehonestace ostatních influencerů, přičemž řada z jejích fanoušků a sledujících jsou ještě děti. V roce 2022 vzala internetová komunita spravedlnost do svých rukou a českými sociálními sítěmi se rozletěla akce „Srpen bez Adel“. Jejím účelem bylo to, aby Pulcová ztratila dostatečný počet sledujících na sociální síti TikTok, a nemohla tak nadále uskutečňovat přímé přenosy, ze kterých jí plyne zisk. Během této akce přišla celkem o 30 000 sledujících, nicméně k požadovanému efektu nedošlo. Od té doby odpůrci ShopaholicAdel pravidelně nahlašují její účty jednotlivým sociálním sítím, že influencerka porušuje závazná pravidla, čímž chtějí docílit její blokaci. Pulcová ale nadále odolává snahám o bojkot. V souvislosti s její osobou také vznikají na síti Youtube tzv. „reakční kanály“, které hodnotí a komentují nejnovější události ze života Pulcové, a jak uvádí server Antiyoutuber, někdy reakce na její videa hraničí s kyberšikanou (Bahníková Barbora 2022).

V poslední době došlo ještě k jednomu ukázkovému případu, který dokonale spadá do pomyslné přihrádky „česká oběť cancel culture“. V březnu 2024 se na serveru Novinky.cz objevil článek informující čtenáře, že vydavatelství Albatros se po pečlivé úvaze a diskusi rozhodlo nepublikovat knihu s českým názvem „Nevratné poškození“. (Hloušková 2024) Tato publikace totiž nahlíží na genderovou dysforii² jako na sociálně předávaný fenomén. Její autorka Abigail Shrierová není vědeckým pracovníkem zabývajícím se danou problematikou a podle vyjádření nakladatelství Albatros je pohled nabízený knihou příliš jednostranný. V článku pro Český rozhlas zhodnotila situaci literární kritička Eva Klíčová:

„Jsme sekulární společnost, demokratická. Naše míra poznání předpokládá nějakou především vědeckou bázi, nějakou evidenci důkazů atd. S tím, že kniha je příspěvek nějakým způsobem vědecký nebo že není útočný, zásadně nemůžu souhlasit,“ (Koubová 2024).

Kniha ale nakonec na český trh přece jenom pronikne, ale pod křídly nakladatelství Bourdon. Sám majitel nakladatelství a bývalý ministr školství a financí za ODS a Unii svobody Ivan Pilip, který vzhledem ke své původní příslušnosti v letech 1990-1991 ke „Křesťansko-demokratické straně“ zastává výrazně konzervativní postoje, se na sociální síti X vyjádřil následujícím způsobem:

² Nesoulad těla a genderu

„Cancel culture, vítěj v Čechách. Vzhledem k tomu, že kniha již musí být připravená k vydání, svolal jsem jako majitel nakladatelství @Bourdon_knihy redakční poradu a rozhodli jsme se nabídnout odkoupení práv a překladu. Pokud dojde k dohodě, knihu v ČR vydáme.“ (Ivan Pilip na [@ivan_pilip] 2024)

V další diskusi pod svým příspěvkem pak píše:

„Naší snahou v tomto rozhodně není nějaký útok na trans komunitu, ale umožnění diskuse o problému, který je nesporně velmi složitý a citlivý.“ (Ivan Pilip na [@ivan_pilip] 2024)

V článku pro Český rozhlas pak vyjádření majitele nakladatelství Bourdon podpořil i jeho šéfredaktor František Kalenda, když prohlásil:

„Je legitimní přijít s možnou interpretací, která není nenávistná, není útočná a zakládá se na nějakých datech. I když mohou být třeba vykládána jinak, než by souhlasili jiní, kteří do diskuse vstupují. Takže je to legitimní pohled a neměl by být umlčován.“ (Koubová 2024)

V posledním citovaném článku stojí na jedné straně literární kritička, která se vymezuje proti publikaci zejména proto, že se neopírá o vědecké poznatky, a na straně druhé nakladatelství, jehož zástupci se o publikaci vyjadřují jako o publicistickém žánru.

Pojmy „cancel culture“

Autorka knihy „Cancel Culture: A critical Analysis“ Eve Ng přichází s termíny, které nám pomohou se v oblasti kultury rušení lépe orientovat. „Oběť“ označuje jako cíl zrušení, přičemž se nemusí nutně jednat jen o osobu. Může jít také o společnost nebo značku. Mezi praktiky cancel culture pak podle ní patří vytěsnění, úmyslný bojkot všech možných projevů, ať už se jedná o rozhodnutí nesledovat konkrétní snímky, nekupovat výrobky a v neposlední řadě i „lynč“ na sociálních sítích, kde aktivisté negativně a urážlivě reagují na jakékoli zmínky o cíli rušení a zároveň vyzývají k podobným akcím i ostatní.

Mezi charakteristické projevy kultury rušení patří například v příspěvcích na sociálních sítích označení pomocí hashtagu, tedy znaménka mřížky „#“, který zejména na internetových platformách představuje cosi jako klíčová slova, která pomáhají konzumentům virtuálního obsahu lépe vyhledat své předměty zájmu. (Anon. [b.r.]) Hashtagy se používají pro označení cíle v kombinaci se slovem „cancelled“. (Ng 2022) Takže takový příspěvek vypadá přibližně takto: #Cancelkimkardashian. Konkrétně tento příspěvek je na sociální síti X snadno dohledatelný. V poslední době se objevil zejména v souvislosti s halloweenským kostým dítěte Kim Kardashian. Bylo totiž převlečeno za brazilského profesionálního fotbalistu Neymara, konkrétněji jeho zombie verzi. Převlek obsahuje falešnou krev a míč „zaražený“ do těla hráče. Protože Neymar hraje mimo jiné za tým Saudské Arábie, přirozeně se na jeho dresu vyskytují také nápisy v arabštině. Bez znalosti kontextu situace si pak někteří uživatelé sociální sítě X vysvětlili situaci jako necitlivost vůči aktuálnímu konfliktu mezi Izraelem a Palestinou a považovali kostým za výsměch vůči palestinským obětem konfliktu, což je typický příklad efektu zvaného konfirmační zkreslení, kdy člověk vyhledává a akceptuje jen ty informace, které potvrzují jeho závěry.

Další fenomén, který zmiňuje Eve Ng, je diskurz rušení, který rozdělujeme na primární a sekundární. Jedná se o větvení původního vlákna, například konkrétního příspěvku na sociálních sítích. Pokud dojde k jeho sdílení, avšak na stejné platformě, mluvíme zde o primárním diskurzu rušení, přičemž nezáleží na tom, jestli navazující „post“ s původním sdělením souhlasí, či nikoliv. Sekundární diskurz rušení pak reaguje stejně, avšak mimo původní platformu. (Ng 2022)

Někdy se také objevují v souvislosti s primárními i sekundárními diskurzy takzvané „stvrzenky“. Jak popisuje Eve Ng, jde v tomto případě o důkazy toho, že se cíl rušení zachoval mimo očekávaný rámec. Mohou to být usvědčující videa, fotografie či printscreeny

konverzací. Například dříve zmíněná Adéla Pulcová byla veřejně osočena z nevěry účtem Endgameadel, který byl založen Janem Musilem a jehož cílem bylo zničit a odstranit tuto kontroverzní influencerku z internetu. Sledujícím byly dokonce poskytnuty důkazy v podobě printscreenu ze seznamky Badoo, ovšem jak se později ukázalo, tyto stvrzenky byly uměle vytvořeny (Čech Matěj 2023).

Na druhou stranu v lednu 2023 obletělo sociální sítě video, ve kterém bylo nalezeno mrtvé morče Pulcové pohozené u popelnic. Po počátečním zkoumání odpůrců Shopaholicadel v roli amatérských „detektivů“ a následné identifikaci důkazů, kterými bylo tělíčko zvířete, klec, to vše navíc v lokalitě, kde se Pulcová nacházela, nebylo tedy pochyb o tom, že je tato „stvrzenka“ pravdivá, což následně potvrdila i sama influencerka (Čech Matěj [b.r.]).

Druhý příklad se tedy nakonec podařilo i díky „oběti“ verifikovat. Varovná je však první „stvrzenka“, která se následně ukázala jako falešná a veřejnost jen podnítila k další vlně nenávisti, aniž by si lidé ověřili fakta, což vidíme jako jeden z nejnebezpečnějších projevů kultury rušení.

Původ cancel culture

Je nutné si uvědomit, že většina z výše uvedených příkladů se odehrála v online prostředí sociálních médií. Ať už se jedná o známou českou influencerku, nebo o autorku slavné ságy o čarodějnickém učni, pro majoritu těchto případů jsou jedním ze spojovatelů právě sociální sítě.

Eve Ng se ve své práci zabývá jevu, který nazývá „Black twitter“ (Ng 2022). Právě v případě tohoto fenoménu bychom mohli hledat počátek cancel culture v dnešní podobě. Twitter (současný název této sociální sítě je X) se vyznačuje tím, že uživatel tohoto média publikuje zejména krátké sdělení. V době jejího založení v roce 2006 tato platforma zaznamenala velký počet zejména afroamerických uživatelů.

Právě mladí Afroameričané vymysleli na začátku 20. století později velmi oblíbenou slovní hru, při které jeden člověk kritizoval druhého způsobem, který připomínal slovní šarvátku. Jednalo se vlastně o jakési verbální ponižování a napadání, či odhalování nějakého nepříjemného tajemství, které bylo doprovázené gesty jako luskání prstů, přičemž nejčastěji se vyskytovala u Afroameričanek a queer Afroameričanů. Tato tradice přetrvávala dlouhá desetiletí.

Twitter následně jako otevřená platforma, navíc dostupná i na tehdejších mobilních telefonech, umožňovala Afroameričanům přenést tuto slovní hru do virtuálního prostředí, a to na rozdíl od jiných médií. Ve způsobu vyjadřování, jazyce, gramatice a obsahu sdělení „černého twitteru“, jak jej označuje Eve Ng, tedy můžeme jednoznačně vidět návaznost na tradici slovních duelů (Ng 2022), což položilo první základy pro kulturu rušení na internetu.

Další inspiraci pro zrušení, anglickým termínem „to cancel someone“, pak lze zároveň hledat v několika popkulturních zdrojích z druhé poloviny dvacátého a poté počátku jednadvacátého století, přičemž tu nejstarší vystopoval novinář Clyde McGrady k černošskému zpěvákovi a skladateli Nileovi Rodgersovi a jeho skladbě z roku 1981 „Your Love Is Cancelled“.

Nicméně klíčová byla právě již zmiňovaná verbální hra, která se postupně vyvinula díky sociálním médiím v možnost nařknout druhého z chování nepřijatelného v rámci platných sociálních norem (Ng 2022). Větší rozmach pak cancel culture zaznamenala v rámci hnutí #BlackLivesMatter a zejména pak #metoo, kdy osoby nařknuté ze sexuálního obtěžování čelily nejen obviněním, ale rovněž následkům s nimi spojenými, které zahrnovaly kromě právních kroků také různé formy ostrakizace a bojkotu.

Politická korektnost

Tam, kde cancel culture směřuje k praktičnosti a aktivnímu přístupu, se politická korektnost zaměřuje na způsob používání jazyka, který by nebyl urážlivý. Zdá se být mírnější variantou, i když existují názory, že mohla cancel culture předcházet. Kultura rušení tak podle některých zdrojů může být dokonce pokračovatelem, pomyslným „potomkem“ politické korektnosti (Mintz Steven [b.r.]).

Právě Steven Mintz, který se zabývá zejména etikou, na svém blogu publikoval krátký článek, ve kterém nastiňuje rozdíl mezi cancel culture a politickou korektností. Podle jeho názoru se v případě kultury rušení jedná o nástroj, který pomáhá lidem převzít odpovědnost za své činy, zatímco politická korektnost nastiňuje diskurz používání jazyka způsobem, který není urážlivý pro žádnou z menšin a nastoluje rovnost mezi pohlavími (Mintz Steven [b.r.]).

Politická korektnost je v každém případě termín, který plní řádky internetových i tištěných médiích. Setkáváme se s ní nejen v souvislosti s uměním a kulturou, ale i v rámci „seriózních“ zpráv v médiích. Hovoří o ní politici i komentátoři, a to jak v pozitivním, tak v negativním slova smyslu. Jaký je však její skutečný význam? A kde lze hledat její kořeny? Názory odborníků se v tomto ohledu liší, zejména pak podle politických preferencí konkrétního badatele.

Zajímavé vývody nabízí například článek docenta Junga Min Choi z univerzity v San Diegu a profesora sociologie na univerzitě v Miami Johna W. Murphyho, kteří spolu na téma „politická korektnost“ napsali zajímavou výzkumnou práci. V se na úvod přihlásili k odkazu liberalismu a postmodernismu a prohlásili se za zastánce politické korektnosti (Choi a Murphy 1992).

Oba autoři se domnívají, že navzdory kritice o potlačování svobodného projevu je politická korektnost nástrojem, který „pomáhá zahájit diskuzi“ (Choi a Murphy 1992), ale především se podle nich jedná o

„...soubor teorií a praktik, které jsou navrženy tak, aby ukončily nespravedlnosti založené na pohlaví, rase, třídě a dalších sociálních proměnných.“ (Choi a Murphy 1992).

Oba autoři také zmiňují to, že obavy ze strany odpůrců politické korektnosti nepramení z obavy o ohrožení objektivnosti vědy a její přesnosti. Odpůrci politické korektnosti se podle nich obávají toho, že může docházet ke zdiskreditování konkrétních

umělců či vědců, čímž se zabrání rozvoji plurality v moderní společnosti. Docent Choi a profesor Murphy však tyto obavy rozptylují a na podporu politické korektnosti uvádějí teoretický argument, že naše sociální realita je jen konstruktem vytvořeným lidmi, závislým na jazyce. To znamená, že:

„Sociální jevy, jednoduše řečeno, mají identitu, která je vytvářena prostřednictvím jazykových aktů nebo praxe. Realita je tedy lidským vynálezem, přesněji řečeno jazykovým zvykem. (Choi a Murphy 1992)“.

Sami autoři v textu odkazují na postmodernismus a jeho zakladatele Jeana-Françoise Lyotarda, pro kterého neexistuje jedna jediná realita a její dogmatický výklad, ba právě naopak. Tím, že jazyk nám sociální realitu vytváří a zároveň zprostředkovává, se nevyhneme její interpretaci. Dalším problémem pak je, že s touto interpretací se zachází jako s nespornými empirickými fakty. Proto je třeba tato fakta zpochybňovat, protože neexistuje autorita, která by mohla s konečnou platností vydat verdikt, že západní kultura „je prostě lepší“, aniž by se při tom nedopustila interpretace (Choi a Murphy 1992).

Na základě dosud prostudovaných podkladů se domníváme, že ačkoliv se oba jevy zdají být téměř totožné, zdaleka tomu tak není. Zatímco politická korektnost zjednodušenou optikou spíše předkládá návod na fungování ve společnosti tak, aby žádná ze skupin nebyla opomenuta nebo dehonestována, cancel culture je praktická, aktivní, dokonce aktivistická, orientovaná na následky toho, když dojde k porušení pravidel.

Co se týče vzniku politické korektnosti, existuje hned několik teorií, kam bychom mohli její zrod zařadit. Jedna z nich například tvrdí, že se tento jev vyskytl už na začátku 20. let minulého století v sovětském Rusku, pozdějším Sovětském svazu. S nástupem totalitního režimu nastala kontrola toho, co je přípustné či nikoliv, a to včetně literatury a politických názorů (Ellis Frank 2002). Ačkoliv tehdy byl cíl politické korektnosti vzdálený tomu dnešnímu, tedy zabránit diskriminaci menšin, rovněž se jednalo o veřejností kontrolovaný a doporučovaný způsob projevu. V souladu se stranickými postoji a názory má docházet ke „korektnímu jednání“. Pokud však docházelo k tomu, že se veřejný projev vymezoval vůči myšlenkám režimu, kritizoval je, nebo dehonestoval, pak šlo o jednání nekorektní. Autor studie Frank Ellis se odvolává na termín „politicheskaya partiinost“, který lze přeložit jako politická stranickost. Tento termín se následně vyvinul v označení „politicheskaya pravil'nost“, tedy politická korektnost. Při procházení Leninových vybraných spisů jsme pak narazili na klíčovou pasáž, ve které bolševický vůdce kritizoval svého stranického kolegu

Bucharina, že nedokáže pochopit nutnost dialektického přístupu k funkci „nárazníku“, ale místo toho je jeho způsob řešení chyb eklektický, čímž podle Lenina nedokázal pokrýt všechny chyby, ale jen jejich část. Konkrétně píše:

„Bucharin by býval měl jakožto ‚nárazníkář‘ sám určit, kde, kdy a v čem dělá chybu ten či onen, ti či oni, zda chybu teoretickou, nebo chybu spočívající v **politické netaktosti**...“ (Lenin Vladimir Ilijič 1974).

Jako nárazník je zde myšlena funkce v politice, která by měla zjednodušeně řečeno nalézt kompromis mezi dvěma soupeřícími stranami. Nárazník nebo „nárazníkář“ je tedy příslušník skupiny, člen strany s touto funkcí. Podle Leninových spisů Bucharin sám prohlásil, že podstatou nárazníkové ideologie nebo frakce je nutnost neopomenutí dvou hledisek (konkrétně hospodářského a politického momentu). Když Lenin kritizuje přístup Bucharina jako eklektický, myslí tím, že si z jednotlivých úhlů pohledu vybírá jen jednotlivosti, místo toho, aby se z dialektické perspektivy zaměřil na celek (Lenin Vladimir Ilijič 1974).

Obrat „politický takt“ jsme pak také našli při procházení dokumentů v rozhraní Kramerius, konkrétně při pročítání periodika Filmové informace z roku 1963. Zde je v jednom z článků hodnocen snímek „Hříšný anděl“, což je sovětský film z roku 1962, ve kterém jsou rodiče dívky Věry Těleginové neprávem obviněni během éry Stalinova kultu osobnosti z protistátního jednání. Nicméně navzdory na první pohled antikomunistické zápletky děj spočívá v tom, že ona dívka postupně dozrává z „uzavřenosti ke kolektivismu a předčasné skepse k optimismu“ (Zalesskij V 1963), přičemž zde hraje roli zachování věrnosti „leninským principům“ (Zalesskij V 1963). Jedna z následných recenzí pak oceňuje „smysl autorů pro **politický takt**“ (Zalesskij V 1963) a vyzdvihuje schopnost filmařů vykreslit smutnou zápletku, kde přes lhostejnost lidí stále přetrvává duch socialismu. Tyto zmínky podporují hypotézu Ellise, který se na termín politická korektnost dívá z obecnějšího pohledu vyžadovaného způsobu veřejného projevu. Nicméně Ellis odkazuje přímo na použití slovního spojení politická korektnosti, což bylo v Leninových spisech do češtiny přeloženo jako „politická správnost“. Tento termín, jak píše sám Ellis, se objevuje v kompletním vydání Leninových spisů, konkrétně v korespondenci s lidovým komisařem pro spravedlnost D. I. Kurským, kde Lenin zmiňuje „politicky správný“ článek:

„Soudruhu Kurskij! Jako doplněk k naší rozmluvě Vám posílám náčrt dodatečného článku trestního zákoníku. Je to koncept, který je samozřejmě třeba po všech stránkách upravit a přepracovat. Doufám, že hlavní myšlenka je i přes všechny nedostatky konceptu jasná: otevřeně formulovat zásadní a **politicky** (a nejen úzce právnícky) **správný** článek, který by motivoval podstatu a oprávnění teroru, jeho nutnost a jeho meze (LENIN, Vladimír Iljič [b.r.],356).

V čem se tedy politická korektnost v totalitním sovětském Rusku lišila od současného fenoménu? Prvním argumentem, který považujeme v této komparaci za důležitý, je srovnání toho, kdo udával diskurz. Zatímco v případě prosazování politické korektnosti v dnešním liberálně-demokratickém světě diskurz zásadně ovlivňují ekonomické, kulturní či akademické elity, v SSSR, případně v prostoru tehdejších sovětských satelitů, jej udávali vůdci režimu, tedy politické elity. Jedná se o významný rozdíl, protože zatímco dnes lidé při narušení diskurzu čelí spíše ostrakizaci a jiným lehčím formám trestu, v totalitním státě, jakým Sovětský svaz byl, mohlo být porušení diskurzu doslova život ohrožující.

Dalším rozdílem, který je třeba nepochybně zmínit, je cíl diskurzu. Dnes je jím především inkluze a ochrana menšin, zatímco v totalitním státě šlo především o ochranu a zachování tehdejšího politického režimu.

Naopak v čem můžeme nepochybně hledat výraznou podobnost je pronikání diskurzu politické korektnosti do umění. V současnosti vidíme jednoznačnou snahu o demonstraci minorit jako běžné části společnosti, tedy prosazování rasových či sexuálních menšin do různých rolí, ať už se jedná o zábavné seriály západní televizní produkce, beletristickou literaturu nebo i reklamní spoty v televizi. Stejně tak dobová sovětská literatura, film i jiné formy umění byly v totalitním režimu hlavními nástroji šíření diskurzu. A v obou případech bylo a je jeho porušení neakceptovatelné.

Další podobnost můžeme hledat v „nepřátelích“ diskurzu. Obě formy politické korektnosti mají vytyčeného „zloducha“, který je zodpovědný za útlak a újmu, páchané především na těch, koho se snaží chránit. Jde o archetyp člověka, který je nejen lhostejný vůči utrpení druhých, ale naopak z něj čerpá. Totalitní režim v SSSR viděl ztělesnění „dávla“ v kapitalistovi, který ovládá a vlastní výrobní prostředky a vykořisťuje dělnickou třídu. Současná politická korektnost zase vede tažení proti bílému heterosexuálnímu muži, který si užívá své výsady, ke kterým přišel mimo jiné i koloniálním a rasovým útlakem, na úkor menšin. Přestože obě formy politické korektnosti dokázaly a dokážou identifikovat systémovou chybu dané společnosti, vidíme problém především v personifikaci každého, kdo

může archetyp tohoto „zločince proti lidskosti“ představovat. Jedná se o jakousi kolektivní vinu všech, kteří byt' jen zdánlivě archetyp protivníka představují. Ve východním bloku to vedlo k násilnému odstranění celé jedné společenské třídy – buržoazie. Kam až zajde politická korektnost v případě západní společnosti, zatím nevíme, protože jsme teprve na začátku tohoto procesu.

Druhá teorie o původu politické korektnosti posouvá její vznik o několik desetiletí blíže k současnosti, konkrétně do šedesátých let dvacátého století, přičemž k jejímu rozmachu došlo až v osmdesátých letech (Duignan Peter [b.r.]). I když k podobnému jevu už docházelo na akademické půdě dříve, když byli například:

„...přijímání nebo propouštění učitelé, kteří nesouhlasili nebo se chovali v rozporu s církevní doktrínou.“ (Duignan Peter, str. 2)

Nicméně autor odkazuje na 60. léta 20. století, protože dle jeho slov v tuto chvíli „nová levice“ začala považovat Ameriku za „nový Egypt“, který vykořisťuje menšiny a demokracie je zde pouze předstíraná. Nutno dodat, že za tímto konstatováním stojí fakt, že podle americké ústavy dosud nemají ženy a muži stejná práva a také že rasová segregace byla v USA oficiálně zrušena právě až v 60. letech. Vznikal důraz na subjektivismus a kulturní relativismus. Zároveň začala být podle autora odmítána „absolutní pravda“, která byla nahrazena tvrzením, že vše je jen „sociální konstrukt“ (Duignan Peter [b.r.]), v čemž se autor částečně shoduje s již zmíněnou prací Docenta Choie a profesora Murphyho.

V rámci této práce přicházíme ještě s jedním možným vysvětlením vzniku obdoby politické korektnosti. V průběhu Velké francouzské revoluce se používal termín „civism“, což lze přeložit do češtiny jako občanská ctnost. V éře jakobínského teroru tak bylo označeno rovnostářské chování či jednání na veřejnosti, což zahrnovalo například jednotné oslovování všech obyvatel Francie bez ohledu na původ či sociální postavení pojmem „občan“ (francouzsky citoyen). Zákon tak určil, že je společensky nepatřičné oslovovat bývalé příslušníky privilegovaných vrstev titulárním označením vyplývajícím z tradic starého režimu (hrabě, vévoda, Vaše veličenstvo, Vaše jasnosti).

Ze zápisů revolučního tribunálu tak jednoznačně vyplývá, že takováto praxe v občanském životě obviněným osobám v rámci soudních procesů významně přitížila (například svědectví o titulování Marie Antoinetty ve vězení v Templu či Conciergerie). Pomyslným arciteoretikem tohoto „občanského egalitarismu“ byl politický teoretik, jakobín nizozemsko-pruského původu Anacharsis Cloots, který své zásady shrnul do svého díla „La

République universelle ou adresse aux tyrannicides“. Cloots šel tak daleko, že se označil za mluvčího lidského druhu, vystupoval proti etnické nerovnosti a požadoval zavedení rasové rovnosti v rámci francouzské legislativy. Politický filosof Frank Ejby Poulsen jej v této souvislosti označil za skutečného zakladatele moderního kosmopolitismu (Poulsen 2023).

Politicky korektní titulování během Velké francouzské revoluce mělo své bezprecedentní veřejné projevy, například ve slavném procesu se sesazeným Ludvíkem XVI. Během jednání Konventu již poslanci nesměli bývalého monarchu oslovovat Vaše veličenstvo či sire, ale pouze občane Capete. Takto je bourbonský panovník označen i v závěrečném rozsudku z ledna 1793, který jej odsoudil k trestu smrti. (Michelet et al. 1989, 357 - 391) „Politicky korektní“ oslovení občane se během revoluční éry vžilo natolik, že jeho používání ponechal při oficiálním úředním styku dokonce i císař Napoleon Bonaparte a jeho pozůstatky lze najít i v současné francouzské hymně Marseillaise. A abychom zašli ještě dál, ve francouzštině se oslovení občan začalo používat dokonce i pro ženy, přičemž nedošlo k jeho přechýlení. I když je pravdou, že ženy během revoluce ještě nebyly obecně přímo za občany považovány, některé zapálené revolucionářky se tak označovat začaly. S trochou nadsázky bychom tak mohli říct, že se označení občan stalo genderově neutrálním (Godineau 2014). Zde přikládáme úryvek z francouzské hymny a její překlad:

„Aux armes, **citoyens**,
Formez vos bataillons,
Marchons, marchons!
Qu'un sang impur
Abreuve nos sillons!“

„Do zbraně, **občané!**
Zformujte bataliony!
Vpřed, vpřed!
Nechť nečistá krev,
napojí brázdy našich polí. (Fiala [b.r.]“

Touha po rovnostářském přístupu vedla k eliminaci katolického náboženství a vše bylo zdůvodňováno rozumovou stránkou a byla zavedena „občanská církev“, což skvěle popisuje Tomáš Garrigue Masaryk:

„Z metropolitního chrámu Notre-Dame se udělal chrám Rozumu a místo nedělního kultu byly zavedeny pravidelně neděle republikánské. Obřad přitom byl asi tento: Hlava města a obecní úředníci přečetli v chrámu Rozumu práva člověka a nejnovější vládní nařízení. Promluvili o tom, co se děje na bojišti a dali zprávu o událostech poslední dekády... Nějaký řečník promluvil mravokárnou řeč; hudbou a zpíváním republikánských hymen skončila se tato republikánská mše.“(Masaryk 1934, str. 18 - 19)

To odpovídá tezím profesora antropologie Iva T. Budila o eliminaci rozmanitosti a tvůrčí kreativity, tedy potížit minulost uniformitou současnosti.

Meritokracie

Již jsme uvedli, že politická korektnost a zejména cancel culture mají řadu odpůrců. Kromě těch, kteří stojí zejména v konzervativní části politického spektra nebo mají tradicionalistické uvažování, jsou to také libertariáni či v USA lidé, kteří adorují zásady, na kterých byly budovány Spojené státy americké na konci 18. století, tedy zastánci meritokracie. Ti kritizují jeden z důležitých projevů politické korektnosti, kterým je takzvaná pozitivní diskriminace, která se pokouší v rámci různých státních či veřejných systémů pomoci dosud znevýhodňovaným sociálním či genderovým skupinám.

Ve světě, kde vznikají kvóty pro genderovou a rasovou vyváženost spolu s pozitivní diskriminací se meritokracie zdá jako snadná odpověď, přijatelné východisko. Sociologická encyklopedie Sociologického ústavu Akademie věd definuje meritokracii jako:

„...ideologie, podle níž závisí úspěšnost každého jednotlivce výhradně či alespoň v prvé řadě na jeho osobním výkonu daném pouze jeho schopnostmi.“ (Keller [b.r.]

Pozitivní diskriminace se od 60. let 20. století prosadila například na amerických univerzitách, které začaly přijímat studenty zejména z afroamerického prostředí, později také z řad tzv. latinos, tedy Američanů z řad hispánské nebo latinskoamerické komunity. V Evropě, například ve Skandinávii zase existuje pozitivní diskriminace, která má pomoci ženám, aby se pomocí kvót prosadily v původně ryze mužském politickém prostředí.

Meritokraté to kritizují. Příkladem může být vyjádření respektovaného česko-amerického politologa, profesora Igora Lukeše, který se jinak hlásí k zásadám liberální demokracie:

„Pozitivní diskriminace je skutečně diskriminací a proto, že to porušuje zásadu meritokracie, na níž je tahle země vystavena. Nejhorší je, když je pozitivní diskriminace použita ve prospěch těch, kdo ji nepotřebují. Například ženy nejsou diskriminovanou menšinou, a přesto je trend přednostně přijímat ženy. Nebo proč preferovat děti afroamerického bankéře, které vystudovaly na nejlepších (a nejdražších) školách?“ (publicista 2011)

Na druhou stranu podle dat z výzkumu sociologů B. Bernsteina a R. Senneta bylo zjištěno, že lidé s lepším rodinným a sociálním zázemím dosahovali lepších studijních či

celkově životních výsledků. Současná liberální společnost s sebou nese kromě svobody jednání také odpovědnost za následky lidského konání v případě neúspěchu, což bude vždy vytvářet nerovné podmínky. Nedochozí jen k rasové či gendrové diskriminaci, ale i k diskriminaci nonkonformního vzhledu a jednání. Z těchto důvodů je tedy aplikace podle řady současných expertů meritokracie utopií. (Keller [b.r.]

Totalitarismus

V následující části práce se pokusíme přijít s tezí, že fenomény „cancel culture“ a „politická korektnost“ by mohly být soudobou optikou vnímány i jako projev totalitních režimů, totalitarismus. Hlavním problémem je fakt, že definic totalitarismu je několik, každý autor přichází s osobitou charakteristikou i odlišnými historickými východisky. V této práci operujeme především s teorií Hannah Arendtové. Podle ní se v první řadě jedná o autoritářský politický režim, který pomocí teroru prosazuje svoji ideologii. Hannah Arendtová se zároveň domnívá, že podmínkou fungování takového režimu v dané zemi je předpoklad existence takzvané masové společnosti. Dokonce tvrdí, že

„...totalitní režim se nemůže prosadit v zemích s relativně malým počtem obyvatelstva.“ (Arendt 1996)

Proč je tedy masová společnost tak důležitá pro vznik totalitního režimu? Podle Arendtové jsou masy pro tyto režimy nezbytné, protože fungují jako „materiál“, postradatelná jednotka. V množství je síla, a právě tu totalitní režim potřebuje. Skrze masy šíří „totalita“ propagandu, a právě tuto masu nakonec režim ovládá svou jednotnou ideologií a využívá ji k absolutní moci. Pokud režim používá k ovládnutí masové společnosti také násilí, nevyhnutelně to musí vyústit i k justiční zvrůti a ztrátám na životech.

Co je však myšleno onou masou? Podle Arendtové se jedná o kolektiv individuí, která trpí samotou v roztržité společnosti a postupně se stávají anonymními. Pocit odcizení a absence normálních mezilidských vztahů nutí člověka hledat místo svého určení, zcela zjednodušeně se jedná o touhu „někam patřit“. Právě tato přehlížená individua dokáže následně strhnout totalitní propaganda, protože jim přináší uspokojivou odpověď na to, co hledají. Mají tak možnost konečně někam patřit. Ale v tom se ukrývá past totalitarismu. Totalitní režim totiž důsledně vymýtí individualitu, samostatné myšlení, a dokonce i „pud sebezáchovy“ (Arendt 1996).

Dalšími znaky a zároveň i nástroji totalitarismu jsou propaganda a teror, zejména v první části nástupu režimu. Jak propaganda a teror sílí, společnost je indoktrinována. Podle Arendtové dochází k:

„...užívání nepřímé, zastřené manipulace naznačováním hrozivého údělu všech, kdo nebudou dbát jejího učení, a později masové vraždy páchané na ‚vinných‘ stejně jako na ‚nevinných‘“. (Arendt 1996).

Podle Arendtové je skutečným cílem propagandy organizace mas, tedy „kumulace moci, aniž bychom disponovali prostředky násilí.“ (Arendt 1996) Běžný život jedince je organizován na základě ideologie, kterou se propaganda snaží masám vštípit.

Tajná policie je bezpochyby dalším poznávacím znakem a zároveň i nástrojem totalitarismu. Mezi její funkce spadá udržování strachu a teroru, potlačování opozice a odlišných názorů, kontrola a organizace obyvatelstva a zajištění loajality vůči režimu. Arendtová tvrdí, že pravomoci tajné policie dokonce sahají dál než pravomoci úřadů. Uvádí, že „...skutečná moc začíná tam, kde začíná utajení.“(Arendt 1996)

Ale tajná policie není vždy nezbytně nutná. V první fázi formování totalitního režimu totiž vzniká lidové hnutí, které se opírá o totalitní ideologii. Dochází k náboru nováčků, jejich převýchově, k čemuž hnutí využívá stávajících nejvěrnějších členů. Tím se zároveň vytváří jakási pomyslná síť udavačů. Jak zkušenosti z fungování nacistického i komunistického režimu dokládají, soused se stává sousedovi nebezpečným a jedinec přestává komukoliv věřit. Zapálení nováčci „baží po krvi“. Tato masa je pak velmi efektivním nástrojem k potření opozice, aniž by musel hned od začátku plošně zasahovat úřad tajné policie.

Dnes je vedle Arendtové všeobecně přijímána také definice totalitarismu, jak ji v polovině 20. století představili Brzezinski s Friedrichem ve svém pojednání „Totalitarian Dictatorship and Autocracy“. Stejně jako Arendtová, i oni vycházeli ze znalostí nacistické a komunistické reality. Totalita podle nich má jednotnou ideologii, pomyslné světské náboženství; existuje v ní jediná vládnoucí strana, která ovládá kompletní státní moc; totalita postrádá nezávislou justici; policii a armádu řídí stranické struktury; chybí svobodná média; na vše dohlíží tajná policie, která prosazuje svou autoritu prostřednictvím teroru; a ekonomika podléhá centrálnímu plánování. (Balík a Kubát 2004, 35 - 37)

Po vyjmenování hlavních znaků a nástrojů totalitarismu přichází na řadu ta nejdůležitější otázka, a sice: co je cílem totalitního režimu? Jak jsou některé aspekty různých definic mlhavé, v jednom se shodují. Totalitarismus usiluje o naprosté ovládnutí státu, moci a všech aspektů života – od politiky, médií, až po každodenní život lidí. Těm, kdo stojí za totalitním hnutím, jde hlavně, a především o absolutní moc a nadvládu.

Historie totalitarismu

Hannah Arendtová se domnívá, že totalitní režimy mohly vzniknout až s nástupem masové společnosti. Nacistické Německo a Sovětský svaz stály modelem pro její definici totalitarismu a na jejich základě jej byla schopná charakterizovat.

Podle Arendtové, ale také podle Brzezinského s Friedrichem se tudíž s totalitarismem můžeme setkat až na počátku 20. století, nicméně jiné práce na stejné téma naznačují, že kořeny „totalit“ sahají mnohem hlouběji.

Například politolog a publicista Vladimír Vokál ve své monografii o Saint-Justovi, jednom z vůdců jakobínské diktatury z let 1793 – 1794, politikovi, jenž zpečetil svým strhujícím projevem před Konventem tragický osud bourbonského panovníka Ludvíka XVI., dokonce uvádí, že lze kořeny totalitarismu nalézt právě v „zárodečné polévce moderní společnosti“, jak on sám označuje Francouzskou revoluci. Konkrétně uvádí, že:

„...aplikace teroru, vykonstruované procesy, omezování svobody tisku, umlčování opozice, ekonomická diskriminace odpůrců revolučního režimu, policejní zvůle a další represivní projevy exekutivy minimálně v letech 1793–1794 jednoznačně dokazují, že Saint-Just při svém výkonu politické moci postupoval v intencích novodobého totalitarismu a vrcholnou éru francouzské revoluce lze Talmonovou optikou interpretovat jako jeden z prvních historických příkladů totality, respektive totalitní demokracie. Tuto tezi lze podepřít tím, že podle našeho názoru existoval ve Francii v éře jakobínské teroru zárodek moderní masové společnosti s většinou atributů, které známe z 20. a 21. století.“ (Vokál 2022, 278)

Další vývoj totalitarismu jsme již naznačili: historie 20. století vypráví příběh krve a útlaku. V čele nacistického Německa stál Adolf Hitler, Sovětského svazu Josif Stalin a ještě dál na východě, v Číně vládl pevnou rukou Mao Ce-tung.

Tito diktátoři, kteří mají na svědomí miliony lidských životů, formovali dobu temna plnou útlaku, strachu a teroru. Rozdupali nejen svobodu a demokracii, ale zejména nejdůležitější vlastnost lidstva, naši lidskost.

Všechny tyto totalitní státy do puntíku splňovaly rysy totalitarismu, jak je popisuje Hannah Arendtová. Ale i dnes existují země, které lze za určitých podmínek prohlásit za totalitní: KLDK, Kuba, ale i Čína, Saúdská Arábie, Afghánistán či Írán. Pokud bychom si

vzali k ruce pomyslnou šablonu navrženou podle studie Hannah Arendtové „Původ totalitarismu I-III“, nebylo by pochyb o jejich politickém režimu. Všechny splňují základní předpoklady: cenzura, propaganda, státní náboženství či ideologie, teror tajné policie i osekáné pravomoci nezávislé justice.

Srovnání

Když jsme tedy definovali základní pojmy a uvedli klíčové charakteristiky, které považujeme pro tuto práci za nezbytné, přesouváme se do komparativní části, kde srovnáme stěžejní vlastnosti cancel culture a totalitarismu a pomocí argumentace se pokusíme prokázat, že cancel culture jako nástroj společnosti sloužící k osvobození a prosazení marginalizovaných skupin nejen potlačuje v určitém směru práva majority, ale dokonce v sobě nese prvky totalitarismu.

Budeme postupovat tak, že vyselektujeme jednotlivé body z výše uvedených definic totalitarismu a na praktických příkladech si ukážeme, že je zde určitá podobnost v mechanismech a fungování cancel culture s totalitarismem, tedy že tento nástroj společnosti může přerušovat, a dokonce už i přerůstá hranice svobody v rozmanitosti jejího projevu a zasahuje do základního lidského práva se svobodně vyjádřit a vymezit.

Důkaz, že dnešní společnost lze označit za masovou

Hannah Arendtová tvrdí, že nezbytnou esencí pro vznik totalitarismu je masová společnost. Dnešní doba plná informací šířících se závratnou rychlostí je masovostí doslova přehlčená. Skupiny i jedince trpící pocitem marginalizace, samoty a anonymity v dnešním uspěchaném světě krmí *masová média* a *masová produkce*.

Ve své práci „Tekutá modernita“ sociolog Zygmunt Bauman charakterizuje současnou společnost jako konzumní, nicméně výstupem z jeho textu je také zjištění, že tato konzumní společnost je společností masovou. Orientací na pouhou spotřebu přichází konzumní člověk o trvalé sociální vazby. Podle Baumana je problém ve fluidnosti dnešní společnosti a nejistotě, která z této proměnlivosti pramení. Modernizace měla podle všeho přinést řadu nových pracovních míst, ale neděje se tak. Naopak dnes nic není jisté. Proto člověk propadá konzumu a okamžité spotřebě, protože další den už může být pozdě. A zde se konzumní člověk dostává do pasti ze dvou důvodů. První je ten, že člověk je naučený konzumní společností o prchavosti základních stavebních kamenů své existence, a proto od svých sociálních vazeb neočekává nic jiného. Dochází tedy k odcizení: člověk je nedůtklivý a zachází s druhými jako s konzumním zbožím na jedno použití. Druhý důvod je ten, že:

„...spotřeba je na rozdíl od produkce osamělou činností, endemicky a nenapravitelně osamělou, a to i v takových chvílích, kdy probíhá ve společnosti druhých lidí.“
(Bauman 2002)

Jak tedy z tohoto textu vyplývá, současná konzumní společnost je společností masovou. Totožně ji charakterizovala právě Arendtová, když psala že:

„...nestálost bezpochyby souvisí s příslovečnou vrtkavostí mas a pověstí, která se o ně opírá...“ (Arendt 1996, str. 430) a „Hlavním znakem masového člověka není brutalita či primitivnost, nýbrž osamocení a nedostatek normálních sociálních vztahů.“ (Arendt 1996, str. 444)

Můžeme tedy konstatovat, že současná společnost je podle analýzy Baumana, na kterou jsme aplikovali definici masového člověka od Arendtové, skutečně společností masovou.

Jednotná ideologie a světské náboženství

Dalším znakem totalitarismu, jak už jsme zmínili v předchozí kapitole, je jednotná ideologie, která totalitní společnost ovlivňuje a vnitřně propojuje ve formě jakéhosi světského náboženství.

Uvědomujeme si samozřejmě, že základním znakem západních společností je demokracie, potažmo liberální demokracie, která se projevuje ve formě svobody, ať již hovoříme o svobodných volbách, svobodě projevu, svobodném pohybu či trhu. Hovořit tedy v případě západních společností o jakési pomyslné sjednocující liberální ideologii, která má mezní formu světského náboženství, je tedy problematické. Na druhou stranu liberalismus od svého vzniku na konci 18. století ideologií je a napříč více než dvěma staletími měl skutečně velmi různé vnější projevy: od revolučních (Francouzská revoluce 1789-1794) až po vyloženě umírněné formy (odmítání dalekosáhlých společenských změn v roce 1848).

Liberalismus je ideologie, kterou Blackwellova encyklopedie politického myšlení označuje jako těžko definovatelnou, neboť v průběhu věků se mnoho politiků prohlašovalo za liberály, ale jejich tehdejší hodnoty by se jen těžko daly současnou optikou označit za liberální (například kladná stanoviska americké Demokratické strany k segregaci na jihu USA do 60. let 20. století). Proto liberalismus definujeme z hlediska základních moderních principů 20. a 21. století. Základním principem „moderního liberalismu“ je:

„...názor, že politika je cosi umělého. Vláda je nutná, ale není přirozená. Přirozeným stavem člověka je volnost.“ (Ogrocká et al. 2000, str. 239)

A dále:

„...neexistuje žádný způsob života ani třída lidí, jež by si mohli činit nárok na vládnutí přirozeným nebo nadpřirozeným právem. Legitimní cíle vlády se omezují na zabezpečení podmínek všech způsobů života, a proto zahrnují hlavně světské cíle míru a prosperity.“ (Ogrocká et al. 2000, str. 239)

Profesor antropologie Ivo T. Budil na téma liberalismu ještě dodává, že:

„...liberalismus zůstává kulturně specifickou západní vírou v emancipaci od tradičních sociálních, hodnotových a metafyzických vazeb a loajalit v zájmu maximálního rozšíření lidské svobody.“ (Budil 2022, str. 752)

Výše uvedená charakteristika liberalismu se zdá být v rozporu s totalitarismem. Jak může víra ve svobodu, rovnost a emancipaci od tradičních hodnot doslova podněcovat svůj pravý opak? Odpověď je ve své podstatě velmi prostá. Jakákoliv ideologie vyhnaná do krajnosti může nakonec popřít sebe samu. Do jisté míry může být příkladem Marxova ideologie, kterou se inspiroval Lenin, potažmo Stalin a další, kteří stáli za instalací totality v SSSR. Pokud bychom šli ještě hlouběji do minulosti, mohli bychom uvést jako příklad okamžik, kdy se svobodomyšlné ideály Velké francouzské revoluce přetavily v jakobínský teror, který odlišný názor trestal gilotinou. Obě historické epochy mimochodem zmiňujeme v předchozí části práce jako milníky, kde bychom mohli hledat počátky politické korektnosti, tedy předchůdce současné cancel culture.

Dalším poznávacím znakem totalitarismu je světské, terminologií Jamese Gregora „politické náboženství“. Gregor například tvrdí že:

„...už v době francouzské revoluce lidé vymýšleli potřebné věroučné systémy, které dnes označujeme jako politická náboženství. Politické náboženství je systém přesvědčení, který odmítá představu, že politická moc vychází z božského zdroje. Posvátné charakteristiky zde získává a pramenem svrchované politické moci se stává národ nebo jeho občané.“ (Gregor et al. 2015, str. 23)

Státní totality tak světským či politickým náboženstvím získávají neuvěřitelně mocný zdroj ve formě důvěry mas. Nutno dodat, že v případě liberální demokracie nejde o státní totalitu, či totalitní vůdce, kteří světské náboženství prosazují. V přeneseném slova smyslu se jedná o skutečné elity (bez pejorativní konotace), o média, vlivné hráče ve veřejném prostoru, kteří společně určují ráz celospolečenské debaty, a to i s negativním nádechem určovat to, co je správné a co naopak špatné, tedy jaký způsob chování a veřejného vyjadřování je společensky přijatelný, jako když se například vymezili herci Daniel Radcliffe a Emma Watson proti výroky J. K. Rowling kritizující postoj společnosti k translidem. (Pisingerová [b.r.]) Budil k tomu dodává, že následně mají tendenci vylučovat tu část společnosti, která jejich světový názor, přeneseně tedy světské či politické náboženství odmítá. (Budil 2022, str. 752 - 753)

V našem případě věříme, že lze samotnou politickou korektnost a cancel culture za světské náboženství označit. Podle nás nacházíme argumentační oporu v Sociologické encyklopedii Sociologického ústavu Akademie věd. Ta definuje světská náboženství jako:

„...termíny používané pro označení ideol. systémů bez víry v nadpřirozeno, resp. ‚boha‘, které nejsou zahrnovány mezi náboženství, ale podobným způsobem tvoří hodnotové systémy, normy a vzory chování i mechanismy kontroly a represe formující hromadné životní postoje, polit. a soc. struktury.“ (Alena Vodáková [b.r.]

Známe i další charakteristiky, jako například existence mučedníků a kacířů, rituální forma chování, mesianismus, katarze, omezování osobní svobody v rámci víry, přesvědčení o tom, že sdílená vize je ta „...jediná správná.“ (Alena Vodáková [b.r.]

Tyto charakteristiky nacházíme právě v hnutí cancel culture. To obsahuje hodnotové systémy, na kterých je vystavěno: tedy víru v rovnost mezi zástupci minorit a majorit. Cancel culture vytváří normy chování a stejně tak i mechanismy kontroly a represe, a hnutí dokonce má i svoje mučedníky a kacíře. Stačí si vzpomenout, jaký vliv měla na celý svět smrt „mučedníka“ – Afroameričana George Floyda, která odstartovala vznik sociálního a politického hnutí Black Lives Matter. A stejně tak za „kacíře“ můžeme prohlásit ty, kteří se „zpronevěřili“ hodnotám společnosti vystaveným na politické korektnosti. K omezování osobní svobody v rámci víry dochází téměř pokaždé, když dojde ke střetu názorů. Vzpomeňme si na příklad zdravotní sestry, která podstupovala psychoterapeutický výcvik, při němž jí bylo opakovaně vštěpováno, že černá rasa je nadřazená a křesťanství je rasistické náboženství. Když se vůči těmto myšlenkám ohradila, bylo jí naznačeno, že by nemusela kurz dokončit.

Tajná policie a lidová hnutí

Hannah Arendtová uvádí, že součástí totalitních režimů je i instituce zvaná tajná policie. Jak už jsme uvedli v kapitole zabývající se totalitarismem, jejím úkolem je pomocí teroru a strachu zajišťovat, že se k moci nedostanou opoziční hnutí a názory, kterým jsou v přímém rozporu s propagovanou ideologií. V souvislosti s úřadem tajné policie také platí, že čím je úřad utajenější, tím má zpravidla větší moc. (Arendt 1996, str. 550)

V západních liberálních společnostech samozřejmě tajnou policii, která by zajišťovala šíření propagandy a potírání opozičních názorů, nenajdeme. Nicméně Arendtová přichází se zajímavou tezí, kterou jsme už naznačili v části práce definující totalitarismus:

„První stadium slídliského odhalování tajných nepřátel a štvance na bývalé oponenty je obyčejně spojeno s nábořem celé populace do organizací fronty a s převýchovou osvědčených starých členů strany pro službu v roli dobrovolných agentů, aby se o nepříteli jisté sympatie získaných sympatizujících nemusely starat speciálně vycvičené policejní kádry. Právě v průběhu tohoto období se postupně soused stává nebezpečnějším nepřítelem toho, kdo náhodou chová „nebezpečné myšlenky“, než oficiálně ustanovení policejní agenti.“ (Arendt 1996, str. 572)

A přesně to do jisté míry odpovídá současným projevům cancel culture. Abychom uvedli příklad, který spadá do výše uvedené citace, nemusíme chodit daleko. Jíž dříve zmíněná česká kontroverzní influencerka Adéla Pulcová známá pod přezdívkou Shopaholicadel neustále naráží na to, že jsou její soukromé hlasové zprávy zasílané domnělým přátelům zveřejňovány na internetu a podrobovány reakcím ze strany jejich odpůrců. Dokonce byly prohledávány odpadky, které influencerka vynesla (viz zmíněný případ s mrtvým morčetem, str. 8).

Další známý příklad je z roku 2018, kdy byl světoznámý plavec Tom Daley nucen veřejnosti přiznat, že měl online sex přes soukromou webkameru s jiným mužem, než s jakým ho byla veřejnost zvyklá vídat. Na světlo totiž unikla nahrávka, kde se svléká, a sportovec tak byl postaven před situaci, kdy musel veřejně vysvětlovat důvody a okolnosti svého jednání. (WARRENDER 2017) Podle nás je to jasný příklad slídlilství, o kterém Arendtová hovoří jako o prvním stadiu nástupu totalitních režimů.

Propaganda

Nedílnou součástí totalitních režimů je podle Arendtové také propaganda. Ta podle ní slouží k šíření jednotné ideologie a je nástrojem komunikace se světem mimo totalitu, přičemž neslouží jen k přenosu informací, ale i k manipulaci a indoktrinaci za pomoci strachu vyvolaného v masách. Pomocí propagandy dochází ke zkreslení informací, protože režim má jako jediný monopol na šíření informací, vzniká tedy i cenzura. Arendtová také zmiňuje, že:

„...silný důraz totalitní propagandy na „vědeckou“ povahu jejích tvrzení byl srovnáván s určitými reklamními technikami, rovněž zaměřenými na masové působení. A je pravda, že v inzertních sloupcích jakýchkoli novin lze vyzorovat tutéž „vědeckost“, s níž fakty a čísla za pomoci svého „výzkumného“ oddělení výrobce dokazuje, že jeho mýdlo je „to nejlepší mýdlo na světě.“ (Arendt 1996, str. 478)

Arendtová také tvrdí, že „vědecky“ orientovaná propaganda se v totalitních systémech obecně vztahuje výlučně k budoucnosti, k „vědeckému prorokování“ (Arendt 1996, str. 478). V případě nacistického Německa však přesto docházelo k přepisování učebnic a výkladu dějin a také cenzuře s úmyslem dehonestovat rasu jinou než árijskou, která byla naopak zvelebována. Konkrétním příkladem je legitimizace pochybného textu „Protokoly sionských mudrců“, které Adolf Hitler označil ve svém díle „Mein Kampf“ za „...usvědčující důkazy“ (Anon. [b.r.] židovského spiknutí, a to přesto, že už čtyři roky před vydáním Hitlerovy knihy bylo sérií článků v londýnském deníku „The Times“ vysvětleno, že se jedná o podvrh.

Samozřejmě že nelze srovnávat „Mein Kampf“ a nacistickou propagandu s jakýmikoliv, byť pochybnými či kritizovanými díly současných svobodných médií. I přesto lze v dnešní době vyzorovat například typický produkt tzv. „blackwashingu“, tedy procesu, kdy je reálná postava světlé barvy pleti ztvárněna černošským hercem či herečkou, a to konkrétně v dokudramatu „Africké královny“ z produkce Netflixu. Produkovala je a také doprovodila svým vlastním hlasovým komentářem herečka Jada Pinkett Smith. Minisérie má dvě řady a sleduje životy dvou afrických královen, přičemž kontroverzní byla druhá řada znázorňující život egyptské královny Kleopatry VII. Tvůrci do snímku obsadili herečku tmavé barvy pleti Adele James, což je v příkrém rozporu s dosavadní uměleckou podobou, a hlavně vědeckou a historickou skutečností, protože podle dosavadního výzkumu měla tato

vládkyně řecko-makedonský, tedy indoevropský, a nikoliv africký původ. (ČTK 2023a) Problém spočívá v tom, že se snímek prezentuje jako seriózní dokument, ve kterém vystupují vědci. Dokument začíná tím, jak doktorka Shelley Haley vypráví o své babičce, která ji informovala o tom, že Kleopatra byla černoška.

Jistě nelze svobodně šířený „pseudodokument“ Netflixu srovnávat s násilně prosazovanou nacistickou či komunistickou propagandou. Jistá podobnost zde ale bezesporu je, a to v tom, že ideologie, případně inkluzivní hnutí dosud znevýhodňovaných minorit přepisuje dějiny pomocí veřejně respektovaných médií.

Snímek byl odsouzen veřejností jako pokus o přepsání historie, a na Netflix byla dokonce ze strany egyptského právníka Mahmúda al-Semary podána žaloba obviňující streamovací platformu z „afrocentrismu“. (Engelová 2023)

Není to však jediný případ. Už v úvodu jsme zmínili další kontroverzní minisérii, ve které byla pro změnu ztvárněna černošskou herečkou druhá manželka Jindřicha VIII. Anna Boleynová, avšak zde se bavíme o umělecké licenci, která neprezentuje historickou postavu s odlišnou barvou pleti jako vědecky podložený fakt.

Svobodná média

Svobodná média jsou jedním z hlavních znaků demokracie a liberální společnosti. Jejich funkcí je přinášet objektivní informace bez zásahu a ovlivňování vládního či soukromého sektoru. V této práci jsme už zmínili, že totalitní společnosti toto privilegium nemají. Informace, které nejsou v souladu s oficiální propagandou, jsou buď úmyslně zamlčovány, nebo překrucovány ve prospěch totalitního režimu.

Přestože nesporně považujeme současná média za svobodná, i tak se v nich dají najít určité skrytě nebezpečné mechanismy, například autocenzura nebo společenská cenzura, které mají vliv na výslednou podobu informace předávané veřejnosti, a také na případné následky, pokud se někdo odchýlí od soudobého diskurzu ovlivňovaného politickou korektností.

Příkladem jsou redaktor Andrew Sullivan a publicistka Bari Weiss, kteří byli nuceni odejít ze svých novinářských pozic v „New York Magazine“, resp. v „The New York Times“, a to poté, co kritizovali současnou „woke“ kulturu, tedy směr, který podporuje politickou korektnost, cancel culture a inkluzi menšin. Podle svých slov byli nejen ignorováni, ale i napadáni ostatními kolegy. (Helmore 2020)

Stejně tak editor komentářů v „The New York Times“ James Bennet byl nucen podat výpověď poté, co umožnil publikaci kontroverzního článku senátora Toma Cottona, který obhajoval použití vojenské síly proti protestům vůči policejnímu násilí po smrti George Floyda. (Doha Madani a Byers 2020)

Připomínáme také nedávný případ z Čech, kdy vydavatelství Albatros odmítlo publikovat knihu „Nevratné poškození“, nebo nutnost odstoupení mluvčího Filozofické fakulty Karlovy Univerzity poté, co označil ženy v rouškách za „perské princezny“. (ČTK 2020)

Podobné mechanismy mohou podle nás v novinářích a jiných přispěvatelích do veřejného prostoru vzbudit potřebu autocenzury, čímž se ztrácí rozmanitost názorů ve prospěch uniformity.

Centrálně řízená ekonomika

Znakem liberální společnosti je zejména podle Brzezinského s Friedrichem také svobodný trh bez významného zásahu vlády. Spotřebitel má právo si vybrat jakýkoliv dostupný produkt, který uzná za vhodný. Podnikat může téměř kdokoli, kdo splní podmínky dané pro konkrétní živnost, a nese stejně tak odpovědnost za svůj úspěch či krach. V totalitních společnostech naopak může situace dospět k centrálně řízené ekonomice, tedy že dostupnost prostředků řídí režim. Může docházet k nedostatku a stát rozhoduje, kdo a s čím smí podnikat, pokud tedy vůbec. Nicméně pokud se v totalitním státním útvaru centrálně řízená ekonomika nenachází, neznamená to, že by byl o něco méně totalitní než jiné represivní režimy. (Říchová 2006)

Přes kritiku některých ekonomů, či dokonce nezávislých organizací či úřadů, kteří například hospodářské prostředí v rámci Evropské unie považují za nesvobodné a označují jej jako „dotační ekonomiku“ (ČTK 2023b), lze konstatovat, že trh současné západní liberální společnosti není restriktivně řízen vládami jednotlivých států a můžeme ho přes dílčí kritiku označit za svobodný. Nicméně co když nastane případ, kdy bude koupě od určitého výrobce považována za nevhodnou do té míry, že za ni bude dotyčný souzen druhými? Rádi bychom opět připomněli již zmíněný příklad hry Hogwarts Legacy a bojkotu ze strany odpůrců J. K. Rowling. Na bojkot namířený proti autorce, které ze hry plynul honorář, mají její kritici a odpůrci jako spotřebitelé v liberální společnosti právo. Avšak zároveň došlo k dehonestaci těch, kteří si hru zakoupili, protože byli obviněni z toho, že podporují nenávisť vůči translidem. (Martinů Ondřej 2023)

Situace dokonce zašla tak daleko, že streamerské duo „Girlfriend reviews“, které se zabývá hraním videoher a jejich recenzemi během živého vysílání, bylo během zmíněné hry slovně napadeno, šikanováno a obviněno z transfobie, což vyústilo v to, že účastnice online vysílání Shelby odešla v slzách. (Šturm [b.r.]

Hnutí cancel culture tak do určité míry významně vstupovat jako vlivný aktér do prostředí svobodného trhu, a to dokonce prostřednictvím strachu a kyberšikany, že zakoupením obyčejné hry by lidé mohli čelit označení, které nemusí mít s jejich názory nic společného. A právě na tomto příkladu i můžeme pozorovat genezi, kdy se z oprávněného aktivismu stává fanatická honba za „pomstou a krví“. Nastává nebezpečný okamžik, kdy se porušují práva a svoboda druhého, podobně jako v totalitních společnostech.

Je v pořádku s druhými nesouhlasit, odmítat jejich myšlenky, názory a argumenty či je nepodporovat. Nakonec i Voltaire údajně prohlásil: „Mohu nesouhlasit s tím, co říkáš, ale až

do smrti budu bránit tvé právo to říkat,“ i když podle všeho s touto větou přišla historička Evelyn Beatrice Hall, která Voltaireovy myšlenky pouze shrnula. (Holubec [b.r.]) V okamžiku kdy obranná strategie bojkotu přejde v útočnou hrozbu, vzniká problém, který podle nás narušuje svobodu a ohrožuje liberálně demokratické zřízení.

Sociální média

Sociální média jsou místem, kde se odehrává druhý „virtuální“ život. Lidé na nich sdílejí fotografie, názory, střípky ze své každodennosti. Skrze ně dochází ke komunikaci a sdružují se na nich účastníci se stejnými zájmy; utvářejí se vztahy, lidé skrze ně dokonce i nakupují. (Bhat 2024)

Dalo by se říct, že webové platformy umožňují lidem vést druhý sociální život ve virtuální realitě. Jsou také nedílnou a de facto klíčovou součástí cancel culture, protože jak jsme zmínili na začátku této práce, většina procesu probíhá právě skrze sociální sítě, přes které jejich uživatelé vyzývají ostatní k bojkotu předmětu zájmu (tedy soukromé osoby i firmy). Jestliže se na nich formují vztahy a společenství, věříme, že by bylo vhodné k nim přistupovat jako k jakékoli jiné společnosti, byť se mohou sociální mechanismy fungování virtuálních komunit trochu lišit.

Masová společnost na sociálních sítích

Jak jsme už několikrát zmínili, Arendtová se domnívá, že pro vznik totality je nezbytná masová společnost. Lze komunitu uživatelů sociálních sítí za masovou společnost označit? Podle našeho názoru bezpochyby ano. V roce 2018 byla publikována studie, která popisovala, jak užívání sociálních médií zvyšuje osamělost, pravděpodobnost deprese a zároveň snižuje sebedůvěru. (Hunt et al. 2018)

Běžný uživatel sociální sítě by tedy odpovídal profilu „masového“ člověka. Podle nejnovějších statistik užívá celosvětově sociální sítě celkem pět miliard lidí, což představuje 62 procent všech obyvatel Země. (Zoulová 2024) Velká část těchto lidí užívá sociální sítě denně a stále větší počet lidí je používá jako informační zpravodajskou platformu na denní bázi. Nestálost a prchavost virtuálního světa, kde je vše určené k okamžité spotřebě informací a zábavy pak zapadá do Baumanovy teze o konzumní společnosti. Když tedy shrneme výsledné poznatky, můžeme internetovou komunitu označit za masovou společnost a máme zde tedy opět Petriho misku, kde se může rozvíjet základ totalitní společnosti. Stejně tak body v kapitole „Srovnání“, které jsme uvedli, platí i v online světě.

Konformita, dehumanizace a deindividuace

Termíny konformita a deindividuace použil americký sociální psycholog Philip Zimbardo ve své studii Luciferův efekt. Zajímalo ho, jak se z obyčejných lidí mohou stát zločinci; proto se rozhodl tuto záležitost prozkoumat. Sestavil experiment, který zkoumal chování lidí v odlišném prostředí. Sociální mechanismy, které odhalil, pomohly lépe porozumět tomu, proč se mimo jiné v totalitních režimech „normální“ lidé dopouštěli krutého zacházení s druhými.

Chceme opakovaně zdůraznit, že cílem této práce v žádném případě není přirovnávat hrůzy totalitního režimu k současné liberálně-demokratické realitě. Avšak agresivní jednání lidí na internetu v rámci cancel culture může dávat větší smysl, když jej prozkoumáme optikou, podle které může v určitém prostředí a za určitých okolností docházet i ve svobodném světě ke stejným sociálním mechanismům jako v totalitním režimu.

Termín konformita nabízí vysvětlení mechanismu, který přiměje (nejen) uživatele sociálních sítí k „virtuálnímu lynči“. Podle Zimbarda se jedná o efekt, kdy se jedinec přizpůsobí chování a myšlení většiny, aby nebyl vyloučen ze sociální bubliny. Ve své studii Zimbardo uvádí:

„...skupiny nás mohou přimět dělat věci, které bychom obvykle sami nedělali, ale jejich vliv je často nepřímý. Skupina jednoduše modeluje normativní chování a chce, abychom ho napodobili a prováděli.“ (Zimbardo 2021, str. 317)

Často se tak může stát, že se sjednocená internetová komunita promění prostřednictvím mechanismu konformity v rozrušený dav, který si ani neuvědomuje, že se dopouští kyberšikany, jako tomu bylo v případě recenzentky hry Hogwarts Legacy, kterou se skupina zaměřená proti J. K. Rowling rozhodla bojkotovat (zmíněno na straně 29 – 30). Pod tlakem skupiny se mnozí lidé přidali k útoku na dívku z dua Girlfriend Review, aniž by si uvědomili možné negativní dopady svého jednání na ostatní.

Deindividuace je nepochybně jedním z dalších mechanismů, který zapříčiňuje, že jsou lidé na internetu schopni se dopustit nejen omezování svobody druhých, ale dokonce i kyberšikany v rámci procesu „zrušení“. Při deindividuaci člověk skryje svou identitu pod maskou, což vytváří jistý pocit anonymity a zároveň snižuje pocit odpovědnosti a viny za konkrétní činy. Člověk se tak může dopustit chování, kterého by se v normálním případě vyvaroval. Zimbardo o tom píše, že:

„Lidé se mohou stát zlými, když jsou zapleteni do situace, v níž je kognitivní kontrola, která obvykle řídí jejich chování, sociálně žádoucím a osobně přijatelným způsobem, zablokována, pozastavena, nebo zkreslena. Ztráta kognitivní kontroly má více důsledků, mezi něž patří pozastavení: svědomí, sebeuvědomění, pocitu osobní odpovědnosti, povinnosti, oddanosti, závazku, morálky, viny, studu, strachu a schopnosti analýzy zisků a ztrát jednání. Dvě obecné strategie pro dosažení takovéto transformace jsou následující: (a) omezení podnětů, které poukazují na sociální odpovědnost aktéra (nikdo neví, kdo jsem, nebo se o to nestará); (b) méně obav z hodnocení sebe samého.“ (Zimbardo 2021, str. 367)

Internetové prostředí poskytuje pro proces deindividuace více než vhodné podmínky. S přezdívkou, kterou člověk ve virtuálním prostředí nosí jako převlek, přichází také nová sociální identita a určitá míra anonymity, protože virtuální život umožňuje, aby se konkrétní osoba schovala za svého avatara. Snadno tak může dojít k tomu, že se jindy vlídný, klidný a zásadový jedinec promění v krutého tyrana.

Dehumanizace je další přísadou do „děbelského koktejlu“, který je příčinou zlého chování lidí na sociálních sítích v rámci kultury rušení. Během tohoto procesu člověk ztrácí schopnost vnímat druhou bytost jako sobě rovnou, což usnadňuje a ospravedlňuje nežádoucí chování. Dochází k tomu tak, že objekt dostane nálepkou identity, která je vadná. Poté vůči dehumanizovanému člověku vzniká předsudek, že necítí stejné emoce, že je v pořádku se vůči němu chovat krutě. (Zimbardo 2021, str. 369) Onou nálepkou pak může být pověstný hashtag na sociálních sítích #canceled.

Věříme, že tato „nesvatá“ trojice sociálních mechanismů je zodpovědná za chování, které by bylo za běžných okolností přinejmenším nevhodné; za okamžiky, kdy se nenásilný protest změnil ve „virtuální lynč“ a společnost se stává zároveň žalobcem i soudcem a vykonavatelem rozsudku.

Závěr

Základní výzkumnou otázkou této bakalářské práce bylo, zda lze v současném hnutí cancel culture hledat prvky totalitarismu, jak jej definuje ve svém klíčovém díle Hannah Arendtová. Tato práce na tuto otázku odpovídá kladně a přichází s následujícími argumenty.

Začali jsme tím, že jsme charakterizovali pro nás klíčové jevy, kterými jsou cancel culture a pojmy s ní spojené, dále politická korektnost a následně i totalitarismus. Následoval výčet a poté i definice základních znaků totalitarismu. Těmi jsou: nutnost masové společnosti, propaganda, tajná policie, jednotná ideologie, centrálně řízená ekonomika a absence svobody v médiích. Na základě toho jsme byli schopni ve větší či menší míře identifikovat analogické, případně velmi podobné mechanismy i v jednání hnutí cancel culture. Své závěry jsme opřeli o detailní popis řady konkrétních příkladů u každého zmiňovaného jevu.

V případě totality, která je podle Arendtové podmíněna existencí masové společnosti, jsme shledali shodné prvky zejména v existenci životních nejistot, osamocení a absenci normálních sociálních vztahů. To výrazně podporuje i Baumanova teze o tom, že současná společnost je konzumní, přičemž jeho charakteristika zcela odpovídá společnosti masové.

Propaganda totalitních režimů je bezesporu nesrovnatelná s „blackwashingem“. I přesto však lze nalézt shodné prvky v tom, jak jsou v obou případech uměle přepisována fakta nebo dějinné události, a to i za asistence veřejně respektovaných médií.

Co se tajné policie týče, pokusili jsme se na základě příslušné citace Hannah Arendtové dokázat, že zejména v úvodní fázi existence totalitních režimů není tato silová složka státu nutným prostředkem k zajištění souhlasu „neposlušné“ části společnosti. O to se podle Arendtové mnohem lépe postarají dobrovolníci, kteří jsou svým slíděním nebezpečnější než později najatí agenti. To lze srovnat se „slíděním“ novodobých „agentů“ na sociálních sítích, kteří se neštítí zveřejňovat soukromé zprávy, případně narušují „své oběti“ bezprecedentním nahlížením do jejich soukromí, jak jsme dokázali na příkladu influencerky Adély Pulcové.

Jednotnou ideologií současné západní společnosti je nesporně liberální demokracie a jejím světským náboženstvím se v posledních dekádách stala politická korektnost. Jak jsme popisovali, projevy „světského náboženství“ v totalitních systémech se ve svých důsledcích příliš neliší od veřejných důsledků cancel culture. Shodnými rysy jsou například: rituální formy chování, mučednictví a kacířství, a v konečném důsledku i represe ve formě pomyslného veřejného mediálního lynče, který může vést k vyloučení dotčené osoby z veřejného života.

V případě shodných ekonomických důsledků totalitarismu a cancel culture ve formě centrálně řízené ekonomiky, případně zásahů ve prospěch či neprospěch adorovaných či „lynčovaných“ účastníků volné hospodářské soutěže, jsme našli hned několik shodných prvků. V tomto ohledu je třeba konstatovat, že některé, zejména fašistické režimy, na rozdíl od komunistických totalit, „nacionalizovanou“ ekonomiku nezavedly. Nicméně nepohodlné aktéry společnosti uměly z „volné soutěže“ snadno vyřadit. Jak jsme ukázali, je tento princip poměrně běžný i v rámci cancel culture, což dokazuje například kauza spisovatelky Rowling.

Podobně lze přistupovat také ke svobodě médií. Opět je třeba konstatovat, že nelze zcela srovnávat například žurnalistickou praxi v sovětských médiích se svobodou tisku v dnešních liberálních demokraciích. Ale i v tomto případě jsme se pokusili prokázat, že odlišný názor, který odporuje zejména v USA prosazované politické korektnosti, může vést k profesní likvidaci respektovaných novinářů.

Dále jsme byli pomocí Zimbardovy studie schopni identifikovat mechanismy, které díky anonymitě na sociálních sítích způsobují, že se mění aktivismus ve „virtuální lynč“, a rozpoznat také okamžik, který by mohl být klíčový pro rozeznání toho, zda se jedná o oprávněný aktivismus, nebo fanatický útok.

Fenomén cancel culture se zrodil jako efektivní nástroj pro nastolení sociální, etnické, genderové, či dokonce ekonomické rovnosti. Zrodil se jako výraz oprávněného hněvu dosud opomíjených skupin soudobé společnosti, minorit, kterým bylo v minulosti ubližováno a byly diskriminovány. Stigmata ponuré a zejména pro západní civilizaci ostudné historie bohužel přetrvávají dodnes.

Tento oprávněný hněv však vyvolává negativní reakce, které odporují samotným základům liberálně demokratického uspořádání „Západu“ na začátku 21. století. Cancel culture se stala novou ideologií, jejíž projevy je třeba studovat, analyzovat a hodnotit. I proto vznikla tato práce, neboť považujeme za společensky odpovědné pokládat otázky, zda je vše, s čím cancel culture přichází přijatelné. Zda je v pořádku, aby se samozvané části společnosti staly soudcem a zároveň i katem pro „hříšníky“, kteří odmítají zrychlené pronikání progresivních myšlenek do západního způsobu života. Existuje jen tenká hranice mezi tím, zda dojde jen ke klidnému protestu proti jinému názoru, který zahrne například subjektivní bojkot, nebo se přejde do útočné strategie, která bude ostře a nevybíravě napadat, a nakonec i odsuzovat druhé; a to pouze z toho důvodu, že dotyčný má odlišný názor.

Věříme, že politická korektnost je zapotřebí. A to zejména v době, kde stále ani v liberálních společnostech nemají zástupci minorit stejná práva jako většinová společnost. Je třeba neustále upozorňovat, že není v pořádku zesměšňovat a ponižovat, či dokonce utlačovat

druhé pouze na základě odlišnosti. Doba, kdy bylo považováno za vtipné stereotypní vyobrazení homosexuálů jako „směšných figurek“ v kožených postrojích v zakouřeném baru, je pryč, a je to tak správně.

Na druhou stranu jsme pomocí našeho výzkumu chtěli poukázat na to, že tlak některých minorit může mít problematickou formu a mohou při něm být porušována pravidla, která by měla být ve svobodné liberálně demokratické společnosti standardem.

Použitá literatura:

- ALENA VODÁKOVÁ, [b.r.]. *Náboženství světské – Sociologická encyklopedie* [online] [vid. 2024-04-19]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/N%C3%A1bo%C5%BEenstv%C3%AD_sv%C4%9Btsk%C3%A9
- Anon., [b.r.]. *Hashtag | MediaGuru* [online] [vid. 2023a-12-12]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/slovník-a-mediatypy/slovník/klicova-slova/hashtag/>
- Anon., [b.r.]. *Protokoly sionských mudrců | Holocaust* [online] [vid. 2024b-04-23]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/antisemitismus-2/antisemitismus-po-druhe-svetove-valce/teze-moderniho-antisemitismu-v-soucasnosti/protokoly-sionskych-mudrcu/>
- ARENDDT, Hannah, 1996. *Původ totalitarismu I-III*. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH. ISBN 978-80-86005-13-3.
- BAHNÍKOVÁ BARBORA, 2022. Raketově vystřelila, teď Shopaholic Adel ztrácí desítky tisíc sledujících. *Antiyoutuber.cz* [online] [vid. 2023-12-12]. Dostupné z: https://www.antiyoutuber.cz/clanky/shopaholicadel-tiktok-kontroverze.A220721_075843_antiyout-clanky_ablha
- BALÍK, Stanislav a Michal KUBÁT, 2004. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. 1. vyd. Praha: Dokořán. Edice Bod. ISBN 978-80-86569-89-5.
- BAUMAN, Zygmunt, 2002. *Tekutá modernita*. Praha: Mladá fronta. Edice Myšlenky, sv. 10. ISBN 978-80-204-0966-9.
- BHAT, Sangeeta, 2024. Impact of Social Media on Society. *International Research Journal on Advanced Engineering Hub (IRJAEH)* [online]. 2, 473–480. Dostupné z: doi:10.47392/IRJAEH.2024.0068
- BUDIL, Ivo T., 2022. *Globální dějiny a postliberální společnost: budoucnost západní civilizace*. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton. ISBN 978-80-7684-043-0.
- ČECH MATĚJ, 2023. Chtěli zničit Shopaholic Adel a smazat ji z internetu. Autoři Endgameadel však falšovali důkazy. *Antiyoutuber.cz* [online] [vid. 2023-12-12]. Dostupné z: https://www.antiyoutuber.cz/clanky/shopaholic-adel-endgame-konec-socialni-site-falesna-konverzace.A230605_100456_antiyout-clanky_cek
- ČECH MATĚJ, [b.r.]. *Zabila Shopaholic Adel své morče? Našlo se pohozené u popelnic, úřady to už řeší - AntiYoutuber.cz* [online] [vid. 2023-12-12]. Dostupné z: https://www.antiyoutuber.cz/clanky/shopaholic-adel-mrtve-morce-tiktok.A230130_104030_antiyout-clanky_cek

ČTK, 2020. Jste jako perské princezny, napsal o ženách v rouškách mluvčí fakulty. Končí. *Pražský deník* [online]. [vid. 2023-12-12]. Dostupné z: https://prazsky.denik.cz/zpravy_region/rouska-mluvci-univerzita-filozoficka-fakulta-metro-facebook.html

ČTK, 2023a. „Příště černí lední medvědi?“ Netflix zase kritizují, Kleopatru hraje černoška. *iDNES.cz* [online] [vid. 2024-04-23]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/film-televize/netflix-queen-cleopatra-film.A230414_145144_filmvideo_kiz

ČTK, iDNES.cz, 2023b. Dotace válčují tržní ekonomiku, důchody jsou časovaná bomba, varuje NKÚ. *iDNES.cz* [online] [vid. 2024-04-28]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/nku-vyrocnizprava-2022-strukturalni-deficit-statniho-rozpocetu-inflace.A230403_073639_ekonomika_anm

DOHA MADANI a BYERS, 2020. New York Times opinion editor resigns amid fallout over op-ed calling on military to quell protests. *NBC News* [online] [vid. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://www.nbcnews.com/news/us-news/new-york-times-opinion-editor-resigns-amid-fallout-over-op-n1227081>

DUIGNAN PETER, Gann L. H., [b.r.]. *Political correctness*. B.m.: Hoover Press. ISBN 978-0-8179-3743-0.

ELLIS FRANK, 2002. Political correctness and the ideological struggle. *The Journal of Social, Political, and Economic Studies* [online]. 27(4), 409–444 [vid. 2023-12-12]. ISSN 0278-839X. Dostupné z: http://archive.org/details/sim_journal-of-social-political-and-economic-studies_2002_27_index

ENGELOVÁ, Tereza, 2023. Egypt'ané brojí proti americkému afrocentrismu. Žalují Netflix kvůli černé Kleopatře. *HlidacíPes.org* [online] [vid. 2024-04-23]. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/egyptane-broji-proti-americkemu-afrocentrismu-zaluji-netflix-kvuli-cerne-kleopatre/>

FIALA, <https://www.karaoketexty.cz>; Marek, [b.r.]. Hymny - Francouzská hymna - La Marseillaise. *KaraokeTexty.cz* [online] [vid. 2023-12-14]. Dostupné z: <https://www.karaoketexty.cz/texty-pisni/hymny/francouzska-hymna-la-marseillaise-300584>

GODINEAU, Dominique, 2014. Le genre de la citoyenneté, ou quelle identité politique pour les femmes pendant la Révolution française ? In: Anna BELLAVITIS a Nicole EDELMAN, ed. *Genre, femmes, histoire en Europe : France, Italie, Espagne, Autriche* [online]. Nanterre: Presses universitaires de Paris Nanterre, Hors collection, s. 315–339 [vid. 2023-12-14]. ISBN 978-2-8218-5121-4. Dostupné z: doi:10.4000/books.pupo.2901

GREGOR, A. James, Jana OGROCKÁ a Jiří. OGROCKÝ, 2015. *Totalitarismus a politické*

náboženství: intelektuální historie. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 978-80-7325-361-5.

HELMORE, Ed, 2020. Anti-Trump British journalist quits New York Magazine in „woke“ row. *The Guardian* [online]. [vid. 2024-04-24]. ISSN 0261-3077. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/media/2020/jul/18/anti-trump-british-journalist-quits-new-york-magazine-in-woke-row>

HESOVÁ, Zora, [b.r.]. Kulturní války ve střední Evropě: co se skrývá za tzv. hodnotovými spory. *Mezinárodní politika* [online]. **2022**(2). ISSN 0543-7962. Dostupné z: <https://www.iir.cz/mezinarodni-vztahy-promena-identity-v-mezinarodnich-vztazich>

HLOUŠKOVÁ, Lenka, 2024. *Nevratné poškození*. Albatros nevydá knihu zpochybňující transgenderovou identitu - *Novinky* [online] [vid. 2024-04-15]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-knihy-nevratne-poskozeni-albatros-nevyda-knihu-zpochybnujici-transgenderovou-identitu-40465793>

HOLUBEC, [b.r.]. „Ať jí koláče!“ neřekla Marie Antoinetta, ale někdo jiný. Citáty, které jejich autoři nikdy nevyslovili. *Reflex.cz* [online] [vid. 2024-04-25]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/zajimavosti/121296/at-ji-kolace-nerekla-marie-antoinetta-ale-nekdo-jiny-citaty-ktere-jejich-autori-nikdy-nevyslovili.html>

HUNT, Melissa, Jordyn YOUNG, Rachel MARX a Courtney LIPSON, 2018. No More FOMO: Limiting Social Media Decreases Loneliness and Depression. *Journal of Social and Clinical Psychology* [online]. **37**, 751–768. Dostupné z: doi:10.1521/jscp.2018.37.10.751

CHOI, Jung Min a John W. MURPHY, 1992. *The politics and philosophy of political correctness*. Westport, Conn: Praeger. ISBN 978-0-275-94286-1.

IVAN PILIP NA [@IVAN_PILIP], 2024. Cancel culture, vítej v Čechách. Vzhledem k tomu, že kniha již musí být připravená k vydání, svolal jsem jako majitel nakladatelství @Bourdon_knihy redakční poradou a rozhodli jsme se nabídnout odkoupení práv a překladu. Pokud dojde k dohodě, knihu v ČR vydáme. <https://t.co/LkXQlxogTx>. In: *Twitter* [online]. Tweet. [vid. 2024-04-15]. Dostupné z: https://twitter.com/ivan_pilip/status/1773306527266349261

KELLER, Jan, [b.r.]. *Meritokracie – Sociologická encyklopedie* [online] [vid. 2024-04-25]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Meritokracie>

KOUBOVÁ, 2024. Legitimní pohled, říká Kalenda o knize *Nevratné poškození*. ‚Nerespektuje trans lidi,‘ reaguje kritička. *iROZHLAS* [online] [vid. 2024-04-15]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/kultura/literatura/legitimni-pohled-rika-kalenda-o-knize-nevratne-poskozeni-nerespektuje-trans-lidi_2404092341_cen

LENIN VLADIMIR IL'JIČ, 1974. *Vybrané spisy v pěti svazcích* [online]. Praha: Svoboda [vid. 2023-12-13]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:77274370-6cac-11ed-b42c-005056827e51?page=uuid:57032098-6d96-43fa-84c4-2505ab921770&fulltext=lenin%20vybran%C3%A9%20spisy>

LENIN, VLADIMIR IL'JIČ, [b.r.]. *Spisy, Sv. 33, srpen 1921 - březen 1923*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury.

MARTINŮ ONDŘEJ, 2023. Kouzelníci jsou fašisté. Bojkot hry ze světa Harryho Pottera graduje - iDNES.cz. *iDNES.cz* [online] [vid. 2023-12-12]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/hry/magazin/hogwarts-legacy-harry-potter-hra-bojkot-vydani.A230101_222058_bw-magazin_oma

MASARYK, Tomáš Garrygue, 1934. *Kult Rozumu a Nejvyšší bytosti (1793 - 1794)*. Praha: Adolf Synek.

MICHELET, Jules, Jan ROYT, Jan JISKRA, Alena HARTMANOVÁ, Jiří PECHAR a Anton VANTUCH, 1989. *Francouzská revoluce*. Vyd. 1. Praha: Odeon. ISBN 978-80-207-0093-3.

MINTZ STEVEN, [b.r.]. Political Correctness is the Forerunner of the Cancel Culture. *Ethics Sage* [online]. [vid. 2023-12-12]. Dostupné z: <https://www.ethicsage.com/2021/05/political-correctness-is-the-forerunner-of-the-cancel-culture.html>

NG, Eve, 2020. No Grand Pronouncements Here...: Reflections on Cancel Culture and Digital Media Participation. *Television & New Media* [online]. **21**(6), 621–627 [vid. 2023-12-12]. ISSN 1527-4764. Dostupné z: doi:10.1177/1527476420918828

NG, Eve, 2022. *Cancel culture: a critical analysis*. Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan. ISBN 978-3-030-97373-5.

OGROCKÁ, Jana, David L. MILLER, Janet COLEMAN, William E. CONNOLLY, Alan RYAN, Jana KUČTOVÁ a Ivo LUKÁŠ, 2000. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. Vyd. 2. Brno: Barrister & Principal. ISBN 978-80-85947-56-4.

PISINGEROVÁ, Barbora, [b.r.]. Emma Watson vyrazila do boje proti J. K. Rowling. Na kontroverzní tweety zareagovala vlastním prohlášením. *Frekvence 1* [online] [vid. 2024-04-22]. Dostupné z: <https://www.frekvence1.cz/clanky/celebrity-osobnosti/emma-watson-zareagovala-na-kontroverzni-tweety-j-k-rowling.shtml>

POULSEN, Frank Ejby, 2023. The Political Thought of Anacharsis Cloots: A Proponent of Cosmopolitan Republicanism in the French Revolution. In: *The Political Thought of Anacharsis Cloots* [online]. B.m.: De Gruyter [vid. 2023-12-13]. ISBN 978-3-11-078254-7. Dostupné z: doi:10.1515/9783110782547

PUBLICISTA, Tomáš Urban, 2011. Profesor Lukeš: České tažení proti politické korektnosti

se koná třicet let po funuse. *iDNES.cz* [online] [vid. 2024-04-28]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/archiv/igor-lukes-rozhovor.A111205_153528_fotografove-mfdnes_chu

ROWLING JOANNE, 2020. (20) J.K. Rowling na platformě X: „‘People who menstruate.’ I’m sure there used to be a word for those people. Someone help me out. Wumben? Wimpund? Woomud? Opinion: Creating a more equal post-COVID-19 world for people who menstruate <https://t.co/cVpZxG7gaA>“ / X. *X (formerly Twitter)* [online] [vid. 2023-12-12]. Dostupné z: https://twitter.com/jk_rowling/status/1269382518362509313

ŘÍCHOVÁ, Blanka, 2006. *Přehled moderních politologických teorií*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-177-8.

SOMMER, Marni, Virginia KAMOWA a Therese Mahon // 28 MAY 2020, 2020. Opinion: Creating a more equal post-COVID-19 world for people who menstruate. *Devex* [online] [vid. 2023-12-12]. Dostupné z: <https://www.devex.com/news/sponsored/opinion-creating-a-more-equal-post-covid-19-world-for-people-who-menstruate-97312>

ŠTURM, Marcel, [b.r.]. *Bojkot Hogwarts Legacy dohnal streamerku k slzám* | *PLAYzone.cz* [online] [vid. 2024-04-24]. Dostupné z: <https://www.playzone.cz/clanky/212850-bojkot-hogwarts-legacy-dohnal-streamerku-k-slzam>

ŠUBRTOVÁ, Anna Jirásková, Diana, 2023. Byla to jen hra na znásilnění, říká herec obviněný ze zneužití a kanibalismu. *iDNES.cz* [online] [vid. 2023-12-12]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/revue/vztahy-a-sex/armie-hammer-herec-obvineni-zneuuziti-cnc-znasilneni-bdsm-sex.A230302_084839_sex_sub

VOKÁL, Vladimír, 2022. *Saint-Just: krvavý démon Francouzské revoluce*. Olomouc, Praha: Burian a Tichák ; Masarykova demokratická akademie. ISBN 978-80-87274-70-5.

WARRENDER, Ruth, 2017. Tom Daley confesses to fiance to online sex with another man after video emerges. *The Sun* [online] [vid. 2024-04-22]. Dostupné z: <https://www.thesun.co.uk/news/2669026/tom-daley-confesses-to-fiance-to-online-sex-with-another-man-after-video-emerges/>

ZALESSKIJ V, 1963. Boj o člověka. *Filmové informace* [online]. [vid. 2023-12-13]. ISSN 1801-691X. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:22cf2893-0d0e-42d5-b0f5-fe93886f2c2e?page=uuid:207c6790-eff5-11e8-bc37-005056827e51>

ZÁRODŇANSKÝ, Rastislav, 2020. Lidé, kteří menstruuji? Že by ženy? Rowlingová to schytala. I od Radcliffa. *iDNES.cz* [online] [vid. 2023-12-12]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/revue/spolecnost/j-k-rowlingova-transgender-zena-menstruace-vyroky-omluva-daniel-radcliffe-transexual.A200609_093507_lidicky_zar

ZIMBARDO, Philip G., 2021. *Luciferův efekt: jak se z dobrých lidí stávají lidé zlí*. Vydání druhé. Přel. Radek KAŠPAR a Marika KRÁLÍKOVÁ. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-3281-2.

ZOULOVÁ, Lenka, 2024. *Sociální síť aktivně používá už pět miliard lidí - Novinky* [online] [vid. 2024-04-28]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/internet-a-pc-socialni-site-aktivne-pouziva-uz-pet-miliard-lidi-40459284>